

АНА БЛАМАН КРЪСТОНОСЕЦЪТ

Превод от нидерландски: Фредерика Петрова, Илия Петров, 1975

chitanka.info

Решителност ли беше това, или само малодушие? Вземаше ли най-после съдбата си в собствени ръце, или — напротив — сега тя започваше да я тиранизира повече, откогато и да е било преди? Самата тя не знаеше това, положително не го знаеше, когато корабът се отдръпваше от кея и изпращачите махаха с ръце. В този миг тя не беше в състояние да мисли. Напълно обезличена, стоеше на релинга^[1] и махаше с ръка в отговор. Ръката и се движеше вяло, а погледът ѝ оставаше насочен към майка ѝ, брат ѝ Карел и неговата съпруга. Те я гледаха устремено и лицата им оставаха сериозни: значи, тя заминава! Тя видя също, че майка ѝ със свободната си ръка притискаше носна кърпичка към очите си. Ако можеше да я запита сега защо плаче. „Ами че ето, тя заминава, нашата Виргиния, нашата бедна Виргиния. — Имаше нещо, напомнящо изнасяне на покойник: — Никога няма да я видим вече!“ — Виргиния отпусна махащата си ръка и се облегна на релинга. Те стояха там: майка ѝ с нейното широко, обградено с посивяла коса лице, една грозна жена — недостатъчно грозна, за да извика отвращение, и все пак достатъчно грозна, щом е изтърсила на бял свят това отвратително нещо, което беше Виргиния; и Карел, един незначителен човек, един вързанак. След малко, когато вече нямаше да гледа сестра си, той, слава богу, щеше веднага да я забрави, това беше сигурно; и жена му, изпечена хитруша. Те образуваха една неразбиваема тройка, единомушна в дребнавото си самодоволство, единомушна особено в своята критика срещу бедната Виргиния, която те и жалеха, и осъждаха: „Така си отива животът, когато човек не си знае мястото в него! — Но сега, при това изпращане, те можеха да ѝ спестят лошите приказки, за да не завикат от кея към релинга: — Ето докъде стигнаха работите!“ — Ръцете ѝ се отлепиха от релинга и очите ѝ се откъснаха от трите фигури там, на кея. Тя направи една несигурна крачка назад и се огледа. Махащи ръце и изкуствено усмихващи се хора с треперещи уста и насълзени погледи. Хубави ръце, хубави лица. Тя наведе глава и боязливо се спусна по стълбата, която водеше към кабините.

В списъка на пътниците бе прочела, че ще дели кабината си с някоя си госпожа Стерефелд. Но тя положително беше още на палубата. И защо Виргиния все пак почука на вратата? Две легла, два стола, един умивалник и до него една маса с подвижна горна част. Тя леко затвори вратата зад себе си и отиде при един куфар, който лежеше

до умивалника. Взе в ръка етикета, който висеше на него, и прочете с развълнувано любопитство: „Стерефелд“ — първата нова фигура в новия ѝ живот. След туй седна на края на леглото. Така, значи, и това мина. Но в гърдите си усещаше биенето на сърцето и нервното му потрепване. И като изпъна ръцете си напред — те също започнаха да потрепват.

Но не беше ли равносилно на убийство това, че тя изгони всичките си близки роднини и от сърцето си, и от мислите си? Заради единственото зло, което ѝ бяха сторили — че я съжаляваха и укоряваха.

Междувременно корабът се плъзгаше по гладката повърхност на реката. Фигурите на изпращачите ставаха все по-неясни; скоро щеше да се замъгли и самият кей. Няма ли да погледне Виргиния още веднъж нататък? Не, тя продължи да лежи в леглото. „Сбогом — помисли си тя. — Отсега нататък за мене не съществува вече никой и нищо от онова, което е било досега. Ликвидирах света, който остана зад мене, и отивам към нов свят; един свят, за който предварително зная, че не му принадлежа, и затуй няма значение какво ще стане с мене там.“ Не, това не беше малодушие, а решителност. И тя се закле да си остане решителна.

Но тогава вратата се отвори и тя видя госпожа Стерефелд. Едно много русо лице, сини очи и сивееща коса; лице на любезна сантиментална жена. Тя влезе, за неопределено кратък миг се стъписа назад. Но след туй тръгна решително към Виргиния. Усмихна се с предразполагаща любезност, „защото — помисли си тя — любезността е паспорт, който срива много граници“. И затуй каза живо и с въпросителен тон: „Виргиния ван Лоон?“ — и ѝ протегна ръка. Уви, на Виргиния не ѝ убягна нейният жест на самоовладяване. И така валидността на паспорта пропадна. Тя пое подадената ръка, за да я пусне колкото може по-скоро, с чувство на боязън. Усети, че очите ѝ пламтяха, и неочаквано за самата себе си закри лицето си с ръце, при което изтърва една трепкаща въздишка. Госпожа Стерефелд щеше да го отдаде на раздялата, която, естествено, е свързана с известна мъка. Обаче в закриващите си шепи Виргиния не оплакваше нищо друго освен едно разочаровано очакване. На враждебност бе разчитала тя в новия свят, който търсеше. Никакво оскърбително съчувствие, а вече открита враждебност, срещу която тя можеше да се брани. Никаква

проява на тактичност вече, никакви опити да я утешават; срещу тях тя не можеше да издържа. „Хайде, хайде — каза тогава госпожа Стерefeld, — не отиваме на заточение!“ И тогава тя отдръпна ръце от лицето си. И загледа пред себе си с поглед, който изразяваше упорство и ненавист. Впрочем госпожа Стерefeld вече тактично се беше обърнала на друга страна и се занимаваше с куфара си. „Такъв един куфар — каза тя — винаги може да получи драскотини.“ И провери дали е заключен. А междувременно си мислеше: „Ах, какво лице! Опазил ме бог!“ И същевременно срещна в огледалото на умивалника собственото си стареещо лице. „И в какво се състои грозотата й? Дали в тези тежки клепачи, като печални навеси? Или в устата и — една покрита с вертикални бръчки жълта, прекалено голяма горна устна — маймунска уста, маймунска мутра! Всичко това е тъжно и животински грозно!“ После тя отново се погледна в огледалото и се замисли за покойния си съпруг — как той притискаше лявата си буза до нейната дясна, а после дясната — до нейната лява: „Ох, милото ми личице!“ „Бог да ме опази!“ Лицето рядко лъже. Колкото Виргиния беше намръщена и враждебна, толкова лицето на госпожа Стерefeld пък сочеше сантименталност. Но докато първоначално тази сантименталност е била егоистична, впоследствие благодарение на своите човеколюбиви занимания тя е съумяла да я облагороди. Зад любезността й се криеше фантастична идеологическа убеденост и нейните вълнения, свързани с личното у нея, все повече и повече добиваха една укорна черта. И сега тя си мислеше така: „Защо господ е така безогледен в своята творческа стихия? Как допуска той толкова много грозота, че самата окаяница да не може да създаде една компенсираща вътрешна красота? Не, тук господ е отишел много далеко, както впрочем го прави много често. Колкото по-отблизо разглежда човек творението, толкова по-ясно се разкрива то като незавършено изделие, паднало от ръцете на бога и поверено на човека.“ Тя се обърна към Виргиния: „Нали те изпратиха? Не те видях на палубата.“ Виргиния гледаше упорито пред себе си; клепачите й тежко клопнаха. Долната й устна висеше безсрамно надолу. „И какво ще правиш в Индонезия?“ Долната й устна се изпъна и се раздвижи: „Учителка съм.“ „Виж какво сега — реши тя, сякаш цялата утеха се криеше в това, което щеше да каже. Но след туй поясни философски: — Каквото и да имаш, дете, зад себе си, бъдещето е единственото, към

което вървиш и в което трябва да съсредоточиш своите интереси. Особено — в Индонезия.“ Последното тя каза с натъртване. А след туй добави: „Пооправи се и ела в бара, ще пийнем нещо.“ Тръгна към вратата и преди да я затвори подире си, полита: „Идеш ли?“

Виргиния не се самозалъгваше. В гласа на другата тя все още долавяше нотки на състрадание. Така ли щеше да остане туй нещо? И в новия ѝ живот? И тук ли всички жени щяха да се отнасят с нея по мъжки покровителствено, а всички мъже — уничително любезно — поне дотолкова, доколкото си дават вид, че имат някакво благоразположение към нея? И дали и тук щяха зад длан да си шепнат за нея с някаква погнуса и подигравка? Но междувременно тя подсуши сълзите и си вчеса косата. „Ако остана тук — мислеше си тя, — ще значи, че съм преживяла първото си поражение, а ако отида, може би ще спечеля нещо, ще си възвърна нещо.“ Погледна се сериозно в огледалото, но с такава устремност, че сериозността далеч превишаваше грозотата. „И така, трябва да отида, трябва да поема тази тежест; спрямо хората трябва да действувам така, сякаш имам работа с лоши деца, а пред децата, колкото и да са диви и разпуснати някои от тях, аз имам голямо влияние.“ Действително, тя ръководеше детския живот, като го благославяше и изкусяваше като богиня: движеше се между чиновете и срещаше погледи, които изразяваха страх или привързаност — в зависимост от това, дали тя се караше или хвалеше. Нито едно хлапе не смееше да прояви неподчинение; нито едно хлапе, което да не я обичаше. И никакви конфликти. И ако направим сравнение с Мариана в това отношение — какво постигаше Мариана със своята работа? Резултатите бяха незначителни, обаче в друга, определена област тя беше рафинирана... но да не мислим за това... „Дано пукнеш ти, Мариано... бих искала наистина да те порази омразата, с която произнасям твоето име; и ти, Ехберт, безхарактерен тип, лицемер... или не, все пак не... но... дано пукнете вие и двамата! Да не си мислиш ти, Ехберт, че още съществуващ за мене?! Не, ти си обявен за мъртъв, точно тъй, както и моята собствена майка — не мога друго! — която винаги се е чувствувала виновна пред мене, и не го криеше, туй беше най-лошото! Но отсега нататък аз съм самотнородена, сама съм и свободна и всеки, който отсега нататък пристъпи към мене — и аз ще пристъпя към него и вече не боязливо, но готова и за състрадание, и за критика, но без страх и с открит

поглед. Могат да ме мразят, но няма да ме покорят вече!“ И тогава тя се спусна по тесните ходове към бара. Влезе с агресивен вид и огледа наоколо. Хич не я беше еня, че при нейното влизане може би тук е заглъхнал някой разговор, а там някой я е загледал с оскърбително внимание: „Я виж, я виж!“ — Тя носеше тъмносиня рокля с бяло коланче, найлонови чорапи и черни деколте-пантофи, а на шията ѝ висеше златна верижка с медальон, в който може би се криеше портретче. Фигурата ѝ положително не беше лоша. Не твърдеше ли и Ехберт туй нещо? Тя прекоси бара и отиде право при госпожа Стерелефелд, която беше седнала и разговаряше с едного. Да, Ехберт също потвърди туй нещо еднъж. Ехберт се смееше и през пролуката на вратата, която свързваше нейната класна стая с тази на Мариана, тя подслуша една малка сценка, която сетне ѝ струва няколко безсънни нощи. Ехберт имаше дълго, бледо лице и в очите на влюбената можеше да изглежда като лице на мечтател. Когато се смееше, лицето на този мекушав мечтател напомняше груба имитация на главата на сатир. Но не на сатир, който се е родил в гората, а на такъв, който иска да се движи между хората, доказателство за което е неговата поквареност; и който не познава никаква лудешка веселост, а само празно фанфаронство. „Аз ли? Аз да имам някакви чувства към Виргиния ван Лоон?! Защото не намирам фигурата ѝ съвсем лоша? Но, съкровище мое, та тогава би трябвало предварително да метна някой вестник на тиквата ѝ, разбираш ли, тогава може би, и то все пак от състрадание.“ Той се изсмя, а Мариана му каза закачливо: „Ти, мошенико!“ А Виргиния беше вярвала, че той има рицарски приятелски чувства към нея и че по тази причина е била на сигурно място и покровителствувана в неговите мисли. Когато откри туй нещо, единственият мост, по който тя можеше да стигне до хората, бе унищожително бомбардиран. И тогава тя отново се озова пред най-дълбоката пропаст на дълбокото недоверие, когато ставаше въпрос не за дете, а за възрастен човек. Единственото, което ѝ оставаше да опита, беше да гледа на хората като на деца, покварени деца, които нямат никакво понятие от душевно страдание и затова са жестоки.

„Така, дете“ — каза госпожа Стерелефелд, а господинът, който седеше до нея, стана, назова името си и притегли един стол. Втората фигура в новия ѝ живот. Но дете ли беше той? Трябваше ли да бъде побеждаван с влиянието, което тя носеше в себе си? Господин

Крайман отново седеше на стола си, без да прояви нещо, което би издало принудително състрадание или насмешливост. На пръв поглед той беше, значи, спокоен и добродушен и отгоре на това показваше една евтина, дружелюбна усмивка, сякаш беше заключена между линиите на устата и гънките на бузите му. Зад очилата му обаче блестеше един колкото боязлив, толкова и разсъдлив поглед и може би толкова недоброжелателен, колкото интелигентен. Присмехът беше далеч от него, както изглеждаше, а още по-далеч беше състраданието. „Господин Крайман — започна госпожа Стерелефелд — е правителствен чиновник с бог знай колко голямо влияние.“ След тези думи оня вдигна ръце високо, като че искаше да се защитава. „Хо, хо“ — каза той. Това бяха лениво изкривени ръце. „А госпожица ван Лоон — подзе госпожа Стерелефелд — е учителка. — И го погледна съвсем невинно. — Може би никога не си давате труд да се занимавате с образователни въпроси.“ Той поклати глава и се усмихна още по-дружелюбно отпреди. „Това женско любопитство!“ — каза той. Госпожа Стерелефелд започна да кокетничи. В отговор тя се усмихна с едно изящно изпъване на устните към зъбите и след туй каза загадъчно: „И все пак, Виргиния ван Лоон, човек не винаги може да бъде сигурен, но във всеки случай той по един или друг начин принадлежи към твоите висши началници в Индонезия.“ В даден момент изглеждаше, сякаш мълнии просветваха зад очилата му, но това не се отрази на неговата дружелюбна усмивка. „В Индонезия — отвърна той с добродушен тон, обръщайки се към Виргиния — аз съм на административна служба. Но — което е по-лошо — нямам никакви симпатии към революционерите и по тази причина в очите на госпожа Стерелефелд аз съм човек, на когото не може да се гласува никакво доверие. — Той се усмихна. — Но докато сме на борда, ние сме още в отпуск и, значи, сме инкогнито. — Той отново вдигна ръце, сякаш за да се брани. — Никаква служба, никаква политика; инкогнито.“

Междувременно той се питаше: „Дали е случаен този контакт между двете?“ Знаеше, че госпожа Стерелефелд има много особени връзки, което ѝ даваше възможност да пътува към Холандия и пак да се връща в Индонезия, и че освен това тя флиртуваше с индонезийските освободителни идеали и симпатизираше на революционерите. Но само това ли? „Опасните за държавата фигури в настоящето — мислеше си господин Крайман — може би ненаправно

ги търсят измежду любезните — и при по-близко опознаване — малко заваяни дами от типа на госпожа Стерefeld.“

И сега той спря поглед на Виргиния и я запита неочаквано и с един сполучливо закачлив тон на стар господин: „Може би ще узная по коя от двете възможни причини пътувате за Индонезия — от идеализъм ли като госпожа Стерefeld, или поради свада в Холандия, и то с Амур?“ Виргиния се изчерви така неочаквано и силно, че тъмните ѝ очи започнаха да блестят, сякаш бяха пълни със сълзи. Той се усмихна почти развълнуван и пак вдигна нагоре своите отпуснати ръце: „Не ми се сърдете. Та аз познавам живота и също съм бил млад.“ Той знаеше много добре, че това беше грубо, но зад тази грубост се криеше една преднамереност. Като начало той знаеше вече, че тя нямаше нищо общо с фанатизма на госпожа Стерefeld. И на кой мъж тук, на борда, би му дошло на ум да приписва на тази грозна жена любов и любовни терзания? Само един бивш бонвиван, какъвто беше той, можеше да го направи и действително го направи. И Виргиния, най-грозната жена на света, сигурно нямаше да го намрази за това нещо.

В този миг съдбата, на която е угодно да събира противоположностите и да ги противопоставя една на друга, въведе в бара най-красивата жена на света. Крайман беше първият, който я видя. „Ох, леле! — каза той и започна някак морно да я следи и дебне. — Познавам я. Това е Луиза Рифефорд.“ Докато Виргиния се загледа да я види, той вдигна и изпи чашата си, сложи я отново пред себе си и посочи към нея мълчаливо, със заповядващ показалец. И с цялото си същество почувствува едно раздражение. Даде си сметка, че се различава с две жени, от които нито едната, нито другата беше достойна за вниманието на мъж. И тук лежеше доказателството за това, че той вече не беше бонвиван. Един индонезийски сервитьор взе празната му чаша и с някакво благоговение сложи на мястото ѝ пълна.

През време на вечерята Виргиния седеше косо срещу Луиза Рифефорд. Кое именно беше у нея така красиво, та човек — изпаднал веднъж под обаянието на красотата ѝ — не можеше да ѝ се нагледа? Дали погледът ѝ? Очните ѝ кухини имаха твърде благородна форма; ирисите ѝ, зеленосиви, плуваха в една много нежна белота. Но това се налагаше на вниманието едва тогава, когато човек е възприел самия ѝ поглед като безусловно красив. Значи, преди това имаше още нещо,

което непосредствено вълнуваше, онова, което определяше блясъка на погледа, някакво вътрешно съотношение между силата на плахостта и познаването на света. Но то можеше да бъде и усмивката, която за някои хора засенчваше погледа. Забележително беше това, че красивата, добре оформена сладострастна уста, леко извита нагоре в ъгълчетата, и съвършените зъбни редици правеха впечатление едва когато ги съзерцаваш по-отблизо и, значи, пак тогава, когато първом откритата усмивка е посочила едно съотношение в силата — този път между чувството за хумор и чувствеността.

„Лицето ѝ — мислеше си младият щурман, който, макар че това по правило не се практикува, участвуваше заедно с другите в тази вечеря, и то до Виргиния, — лицето ѝ много прилича на образа на Йоан Кръстителю на да Винчи.“ Но той преувеличаваше; то беше по-малко тайнствено и повече човешки чувствено. И все пак това беше едно сполучливо сравнение. Също и Луиза Рифефорд изглеждаше, че благодарение на своята красота е любимка на един бог, която представа едва ли убягна на някого от сътрапезниците. Както и да протичаше разговорът, всичкото внимание се насочваше — отчасти явно, отчасти тайно — към това отличено от един бог същество. Младият щурман, който имаше известни разбирания за живописца, а също и по психология, виждаше и разбираше как вдъхновяващо действа нейното присъствие и това го изпълваше с тъга. Той погледна към нея с това разбиране и с тази тъга в очите. И в същия този миг нейният поглед се задържа в неговия. Стана единственото чудо, което смъртен може да открие на друг смъртен: изведнъж и двамата добиха религиозна убеденост за единственото и незаменимото, което щеше да означава единият за другия, и доказателствена сила за тази убеденост беше силата на тяхната увереност. И двамата вярваха също така, че тази вечеря на борда на този кораб беше мигът, към който неосъщественият живот и на единия, и на другия трябваше да се насочи към окончателното си осъществяване. Така вярваха те, значи — и един в друг, и всеки в себе си, — и макар че трябваше да величат обстоятелствата, които служеха само на тяхната любов и на нищо друго, стана така, сякаш изведнъж бе изгубил смисъл и корабът, дори и морето, и Холандия, и Индонезия. Онова, което още съществуваше там, бяха само Луиза Рифефорд и щурманът Вингс. Никой не забелязваше туй нещо. Луиза Рифефорд го гледаше с известна боязън и

от предпазливост погледът ѝ се плъзваше край него и спираше на Виргиния. Но не я виждаше, макар че гледаше към нея. Не виждаше, че това беше най-грозната жена на света, тъй както тя беше най-красивата. Може би по същата причина тя не видя това нещо и покъсно. Виргиния ѝ се виждаше — отсетне де — грозна жена, но с такава една възвишена измъченост във всяка черта на лицето си, че по тази причина тя все пак трябваше да открие нещо определено красиво у нея. И така, тя гледаше Виргиния с този боязлив, но все пак познаващ света поглед, който отгоре на туй беше по-бляскав откогато и да било. И тогава тя за миг заприлича на тайнствения и прелестен Йоан.

„Аз съм Луиза Рифефорд“ — каза тя и се усмихна с усмивката на Йоан. Вингс чувствуваше, че нейното име изпълваше цялото му същество. И всичко, което го е изпълвало преди, се изпаряваше от него. „Любовта — сега разбирам това — мислеше си той — е прераждане с непокътната душа и запазени сетива. Моряците са най-често «les poètes maudits»^[2] на любовната действителност. Те линеят в пивници и публични домове и пишат стиховете си във вакуум. Но това е факт и действителност... — И той си позволяваше да изгони от своето зрително поле дори самата Луиза Рифефорд. — Аз я открих — мислеше си той, — тя съществува и трябва винаги да съществува; и когато не я виждам, то това с още по-голяма сила изтъква нейното съществуване в мене.“

„Аз съм Луиза Рифефорд“ — бе казала тя. И щурманът Вингс отвърна поглед от нея и го насочи към оная, към която тези думи видимо бяха отправени — към неговата дама-сътрапезница — Виргиния ван Лоон. „Виж ти — помисли си той, — колко хубави стават дори и грозните хора, когато любовната омая като невидима муза ги погали и им духне. Колкото неприветлива и сериозна изглеждаше тя в началото, толкова обезоръжена и меко признателна е сега.“ „Гледай ти“ — помисли си на свой ред госпожа Стерefeld, — тя също откри това великолепно създание на един бог в едно от редките му хрумвания за абсолютна хармония. Самата Виргиния не можа да си даде сметка дали това, което я вълнуваше, беше духването на една муза, или пък хрумването на един бог. Обзе я непознато и неопределимо чувство на надежда. Сигурно по такъв начин е можела и музика или някое стихотворение да я извиси над собствената ѝ

душевна мизерия и да я въодушеви за възхищение и признателност. Така тя гледаше в самозабрава към Луиза Рифефорд и не забеляза как се разви един разговор за значенията на имената. Та никой ли не знае какво значи името „Луиза“? Не, никой. Крайман обеща, че щял да потърси в някаква книга и щял да ѝ пише. Луиза Рифефорд му подари една благодарствена усмивчица, а той каза: „Защо не се казвате «Йохана»? Това значи «любов»“. И я загледа закачливо. На времето си той бил любимец на жените, така че сега с удоволствие се сочеше и като познавач на жените. Той предвиждал вече, че Луиза Рифефорд щяла да бъде сърдечно приключение за мнозина около тази маса. Не за него, уви; той трябвало да се ограничи само да гледа и да пуца шеги и с това трябвало да се примири. Но все пак това не му пречеше да казва тук най-прелестните неща. „А другите дами?“ — запита той съвсем лоялно. Сега всяка дама трябваше да каже собственото си име. Има ли някой, който да се учудва, че госпожа Стерefeld се казва София? „София“ значи „мъдрост“. И можело ли да си помисли човек за по-мъдра жена? В себе си Крайман я считаше по-скоро завейна, с такава завейност, която, докато не е станала опасна, съдържа известен чар. Всъщност това било особено женствено — да симпатизираш на потиснатите и т.н. Той се надявал, че ще продължава да се надсмива, че не е влязъл в дирите на интриги, които биха направили това нещо невъзможно за него. И затова той ѝ изпрати една добродушна усмивка, тъй както един превъзхождащ съпругата си мъж би могъл да се смее срещу нея, когато тя забавно-сериозно защитава някоя несъстоятелна теза. „София“ — мъдрост! Чудно е наистина, че едно име може така да приляга на една жена! „Ами как беше вашето име, госпожице ван Лоон?“ От притеснение тя отговори беззвучно: „Виргиния“. „Какво казахте? Как се казвате?“ „Виргиния“ — „девица“ — каза някой с престорен глас. Всички погледи се отвърнаха бързо от Виргиния и внезапно настъпи тишина. Но тогава друг глас вметна неочаквано: „Та буквално всеки знае това значение — от английски, от френски, от латински.“ Луиза Рифефорд гледаше със засрамен поглед към чинията си, обаче ъглите на устата ѝ се изкривиха подозрително. Тя се бореше срещу силен пристъп на смях не заради нещастната Виргиния, то се разбираше от само себе си, но заради това безпомощно млъкване на цяла една маса и заради грубата нетактичност. Ако Крайман си бе държал устата, може би все пак не щеше да се случи нищо. Обаче той

повиши глас и с грубия намек на бивш бонвиван, който мислеше, че при разговор с жени винаги съумява да заобиколи опасните рифове, каза: „Хо-хо, госпожа Луиза, имам идеята, че вашето име означава нещо много закачливо.“ Луиза Рифефорд плесна нервно с ръце пред лицето си и избухна в смях и всички се разсмяха свободно заедно с нея. Един залп от смях, който засегна Виргиния така, сякаш беше смъртният залп на нечия екзекуция.

Тя стоеше опряна на релинга и гледаше с устремен напред поглед. Морският вятър я смразяваше, но тя не го усещаше. Пред нея — чак до отдръпващия се хоризонт — лежеше оловносивата морска шир, мрачна, силно раздвигена, сякаш горчивото разочарование и отчаянието се бяха слели в една стихия. Зад нея, по палубата, отекваха стъпки, но тя не ги чуваше. Беше в плен на някакво замайване, паради което беше невъзприемчива и към студа, и към извикващия гадене противоестествен ритъм; по който корабът започна да се люлее и поклаща — почти незабележимо, но все пак достатъчно ефективно. Тя не забелязваше нищо от тичането на хората, които, сякаш в състезание, се юрнаха към палубата, страшно зажаднали за пресен въздух, и сетне искаха отново да се върнат към койките си, обаче по стълбите и ходовете губеха състезанието. Хващаха се здраво за парапетите в коридорите или притискаха ръце към стомасите си, сякаш ги бяха пронизали куршуми, превиваха се от отвратително гадене и охкаха с насълзени очи. Индонезийска прислуга следваше по петите тези явления, веднага се намесваше и с известен респект към европейския бълвоч бързо почистваше с парцали и вода. А тя стоеше неподвижно при релинга и не забелязваше нищо. Сякаш бе окаменяла там в поза на самоотбрана и символизираше отвращението от човека и човешката бълвоч. Това окаменение беше проникнало дълбоко в душата ѝ. И тя напразно се опитваше да пусне дълбоко в себе си един лот, който да измери дълбочината на нейната горест и да ѝ помогне да обмисли своето положение. Защото единственото нещо, за което можеше да се запита, беше: „Защо ли живея аз всъщност, щом няма да мога да издържа? Защо ли не се хвърля във водата?“ Чувствуваше се осмяна и изгонена. И как би могла да се върне някога обратно? Но тогава, т.е. ако се върнеше — тя знаеше много добре, — положително никой не щеше вече да я осмива и тогава, начевайки отново от този миг, тя,

както някога по-рано, щеше да съществува чрез благодатта на състраданието.

Хората са като чакали. Ще дебнат за твоя труп и щом еднъж са го докопали с лапите си, ще ти излочат лакомо кръвта. Така мислеше, значи, Виргиния. Ако можеше да измери малко по-дълбоко собствената си душа, щеше да разбере може би, че наистина се страхуваше от хората, но сега ѝ беше тежко единствено заради Луиза Рифефорд. „Луизо Рифефорд, защо се смя ти? С твоя смях ти разруши съоръженията на един нов мост, минаващ над опасна пропаст. Та не видя ли — когато пристъпи така любезно към мене, — че това плахо лице грееше с нова надежда?“ Цялото човечество може да се състои от чакали, стига да имаше един-единствен човек, който не се е домогвал до твоя труп. Всички хора да бяха се смели, само Луиза Рифефорд да не беше предвождала този вражески взвод! Но Виргиния не можеше да мисли така дълбоко. На нея ѝ убягваха големите истини, които претендират, че обясняват всички тайни, или пък временно могат да ни помирят с тайните. Те останаха непонятни за нейните скромни разсъдъчни възможности и още по-малко можеха да бъдат доловени от нейния огорчен, тесен сетивен мир.

Оловносиво се простираше морето пред нея, мрачно в своето бурно вълнение. „Защо ли живея аз всъщност, щом няма да мога да издържа?“ В този миг тя мислеше за смъртта с такъв копнеж, с какъвто всяка друга млада жена може да мисли за любов. И тогава някой застана до нея. „Виргиния ван Лоон — чу тя нечий глас, — чуйте ме за малко, Виргиния ван Лоон.“ Тя погледна встрани и видя хубавото лице на Луиза Рифефорд. Макар че погледът ѝ се задържа може би за по-малко от секунда, в душата ѝ се запечата един неизличим образ, образът на човек, който я умоляваше; и този образ, освен че беше красив, беше присмехулно невероятен със своето появяване. Луиза Рифефорд не можа да се сети за първите думи, които искаше да ѝ каже, и Виргиния изведнъж се дръпна от релинга и хукна като преследвано и изтерзано диво животно.

Ако и този миг не беше станало така тихо на палубата, Крайман и София Стерефелд може би никак не щяха да усетят това уплашено изтичане. Но сега те и двамата застанаха за миг и загледаха след нея.

— Едно нещастно същество — каза Крайман, след което София Стерефелд го загледа със сантиментално приповдигнат поглед. Тя

беше жена, за която благият характер, особено при мъжете, беше нещо очарователно. Благостта в характера, която се движи между личната уязвимост и състраданието към другите — не беше ли това, което на времето решително повлия и на нейните чувства към съпруга ѝ? Тя каза:

— Това би казал и моят съпруг: нещастно същество.

Продължиха да се движат — до края на палубата и сетне обратно. Вятърът ги блъскаше в лицата и почти отвяваше думите им. Вървяха толкова близо един до друг, че от време на време се блъсваха, и когато говореха, държаха лицата си обърнати едно към друго. Крайман запитва:

— Имахте ли щастлив брак?

— О, невероятно хубав!

— Тогава аз ще мълча.

— Защо?

— През време на вечерята ми хрумна една мисъл, която обаче не би трябвало да споделям.

— Хайде, хайде — щом вече започнахте така, естествено, трябва да продължите.

— Е добре, първо бих искал да ви запитам — вярно ли е, че и вие отивате в Батавия и че там и ще си останете.

— Може би — отговори София кокетно.

— От какво зависи това?

— От дъщеря ми и зет ми — каза тя само за да затрудни откриването на нейното местонахождение. — Ако те се преместят, и аз тръгвам с тях.

Крайман винаги се е гордеел с чудесна памет за станалите служебни промени. От двете страни на екватора^[3] по-рано нямало никакви служебни промени или повишения, за които той да не е знаел. Той запитва с любопитство:

— Та как се казваше вашият зет?

Но когато чу името му — то не му казваше нищо. Навярно беше някой с леви разбирания, изпратен от Хага, защото там вече мислеха, че трябва да заговорят с друг тон. И какво можеше да произлезе от това с течение на времето?

Те вървяха — всеки заплетен в своите мисли — и от време на време се блъсваха един о друг.

— Пардон — каза той.

— И през това време — подзе София Стерefeld — са напълно възможни промени.

Той я загледа с проникателен поглед:

— За кого? За вашия зет или за мене?

Тя го хвана леко за ръката.

— За вас — каза тя убедително. — Вашите схващания са твърде много остарели наистина, вие имате твърде колониалистически дух. И не разбирам защо все още трябва да се връщате там и особено — защо искате да се върнете; наистина не разбирам.

Крайман се усмихна с досада.

— Трябва да ме опознаете по-добре — каза той, като клатеше глава. — И тогава сигурно ще си промените мнението за мене. И затова аз си мислех на масата, че трябва да продължим да се опознаваме. Мислите ли, че е безсмислено?

София Стерefeld се обърна с лице към него. Устните ѝ се бяха схванали от студ и не ѝ се удаде да се усмихне. Тя каза със сдържано кокетство:

— И каква цел може да има това?

Обаче Крайман продължи да гледа с досада пред себе си и накрай каза бавно:

— Е добре, София Стерefeld, аз ви намирам симпатична въпреки всичко.

Тогава Стерefeld избухна във висок смях, така че на лигавицата на долната ѝ устна цъфна една пукнатинка.

— Въпреки всичко — извика тя малко грубо и доста шумно. — Да, да, не е лошо. — Но веднага тонът ѝ стана добродушно-дразнещ, сякаш той ѝ е бил приятел вече в продължение на години — не такъв приятел наистина, на когото всичко може да се повери, но с маниери на стар женолюбец. — Да, да — каза тя, — мога да го повярвам, поне докато наблизко не се мярка никаква Луиза Рифефорд.

В този миг те видяха, че Луиза Рифефорд хвърли последен поглед на палубата, преди да слезе долу. Шалът ѝ се вееше отзад по вятъра като пъстър флаг.

На стълбата тя срещна щурмана Вингс. И първом го загледа отгоре надолу — офицерската му фуражка, раменете му, украсени с пагони — и тогава застана все още с едно стъпало по-високо от него,

очи в очи с него. Преродени души, непокътнати сетива! Нито тя, нито той са чувствували по-рано така силно изпълването на съдбата в една проста среща. Толкова чувство и толкова взаимно измерване изживяха те в този кратък миг, че по-късно — в случай че бъдещето щеше да им принадлежи — те нямаше да могат да се наприказват за него.

— Здравейте — каза той и нищо повече. Ако някой беше запитал в този миг: „Луизо Рифефорд или щурман Вингс, вярваш ли в смисъла на живота, в предопределението, в доброто, в правдата?“ „Да, да, от сърце, естествено; не се ли доказва това от факта, че се срещнахме сега?“

Понякога незначителният човек толкова много се смята за важен обект на внимание от страна на бога, възлов пункт в тайната на живота, цар в грандиозния шах, в който много рядко съдбата изгубва някоя партия срещу възделенията на човешкото сърце! Толкова далеко отива незначителният човек и макар и други — тъй както Виргиния — да го смятат по-скоро за чакал, това, за щастие, не намалява дързостта му.

— Казвам се Артур — каза той след туй.

Тя не отреагира с нищо и зачака какво ще каже той по-нататък.

— Тази вечер — каза той най-после в пълно съгласие с нейните очаквания — ще се танцува. — И я загледа с остър въпросителен поглед. Видя нейната усмивка и чу отговора и:

— Ще дойда.

Той се дръпна встрани, поздрави церемониално и радостно забърза по стълбата нагоре.

„Виргиния ван Лоон, когато Ви видях застанала на релинга самотна и натъжена, едва тогава разбрах как ужасно ще да Ви е наскърбил този случай на масата. Но повярвайте ми, Виргиния ван Лоон, макар че бях първата, която започна да се смее, не на Вас се смеех. А защо се смеех, бих искала да Ви обясня. Бих искала да Ви обясня и — имам особени причини за това нещо — защо аз решително не бих могла да понеса да ми се сърдите. И затуй бих искала утре да поговоря с Вас.“

Тя се погрижи за предаването на писъмцето. Дали беше постъпила разумно, тя не беше сигурна. Бе се подчинила на един импулс, който възникна у нея, след като се бе срещнала с Артур на стълбата. Пък и винаги, при всички случаи, когато е преживявала

някакво щастие независимо от неговото естество, на нея ѝ се е натрапвало това обезпокоително чувство, че е някаква любимка на боговете, която обаче би могла прекрасно да стане и плячка на демони, които биха искали да се опълчат срещу тази привилегированост. Защото кой я заслужава в действителност? Справедливо погледнато — никой. Няма значение дали вече си направил всички усилия, за да се окажеш сега достоен за нея, или не. Нито външна, нито вътрешна красота гарантира правото да обладаваш щастието или да го задържиш. Не, би трябвало по-скоро да съумееш да го обградиш по някакъв магически начин и зорко да следиш недоброжелателните демони да бъдат държани вън от този кръг, макар и с цената на жертви. Това нещо бе станало проблем за нея още от детството ѝ. Когато виждаше в перспектива някоя радост, тя се чудеше какво да прави, в какви благоразумни граници да държи своя детски живот, та да я отминат злите сили на разрушението. И далеч не всякога — и още по-малко впоследствие — и се е удавало да открие точните магически хитрости за отбрана и заслепяване. Сега — с Артур — тя трябваше да се пази заради Виргиния. Трябваше да закълне тази злост у нея, да укроти тази конвулсивна настръхналост и да се погрижи тя да не мисли лошо за нея. Виргиния беше могъщата ключова фигура, от която щеше да зависи нейното щастие с Артур. И ако трябваше да действа съгласно своята склонност, тя трябваше бързо да отиде при Виргиния и смирено да я замоли за нейното приятелство. Ами ако я напуши смях, както неотдавна на масата, като някой разнежен демон... Но беше ли сигурна тя, че голямата любов за нея беше Артур и че тя беше същото за Артур? Абсолютно сигурна. Тук, на този кораб, всичко даваше да се разбере, че ще се случат много важни неща, които щяха с пристъп да издигнат живота ѝ над всички досегашни колебания. Както корабът без никакви колебания разрязваше океанските води, така тя чувствуваше своите копнежи без никакви колебания устремени към Артур. Беше много умно, значи, че тя все пак написа това писъмце на Виргиния. Без съмнение то беше засега единствената крачка, която тя можеше да направи за създаване на магически заслон. Все пак тя още веднъж прецени в себе си възможността, нейната фантазия — както често се бе случвало — да се окаже залитнала много напред и по такъв начин самата тя да си обърка живота при условията на една твърде бедна действителност. Но не, тя напразно правеше усилия да развенчае

Артур Вингс в своите представи за него. Стараеше се да го огледа с окото на ежедневието, на скуката. Но напразно. Той се явяваше в нейното въображение такъв, какъвто си беше: млад човек, с широки плещи, прибрани бедра, с мек глас, който проникваше в цялото ѝ същество, и особено с този неопределен ореол на житейско изкуство и непорочност. Това сочеше, че той е осенен от силата на някаква муза, която обаче е тясно свързана с непосредствения му жизнен нагон, така че, слава богу, не се изливаше във високопарни стихове, а му придаваше непосредствено осезаема вдъхновеност и блясък.

Тя, Луиза Рифефорд, разбираше много добре, че той, Артур Вингс, без съмнение излъчваше голям чар за много жени, но въпреки това съумява да съхрани вътрешната си чистота — също както едно стихотворение, което, макар и да му правят пародии, запазва своята ненакърненост за оня, който го разбира. Тя се усмихна самодоволно при мисълта, че тя беше оная, която щеше да го разбира. Дори ако той имаше сега очи само за външната ѝ красота, все пак скоро щеше да забележи, че тази среща е означавала нещо много и много повече; тя ставаше негова муза, а той — нейна. „Какво щастие все пак — мислеше си тя тогава, — че не съм Виргиния, грозната Виргиния.“ Обаче такива мисли тъкмо в този миг бяха забранени. Те причиняваха пукнатина в магическия обръч! Тя побърза да анулира тази опасна мисъл с непосредствено следващата я. И се закле: „Ако трябва да стане така, Виргиния ван Лоон, че аз да придобия Артур Вингс, то тогава правдата ще осени и тебе.“

Какво искаше да каже, какво възлагаше сама на себе си или какво обещаваше на Виргиния с това, тя не знаеше. Но отново се почувствува сигурна зад това заклеване, което просто избликна у нея, и което приличаше на някакво тайнствено загатване за важните събития, които я очакваха... Сетне отиде да се облече.

Бяла копринена блуза с ниско деколте, черна копринена пола, дълга почти до пода, черни обувчици с копринени горници и с високи токове. Тя със задоволство плъзна поглед по плавните извивки на своята стройна фигура. Знаеше, че съвсем семплото ѝ отиваше много добре, и то тъкмо защото не целеше нищо повече от очертаването на линията на снагата ѝ. След туй метна върху раменете си специалната предпазна кърпа и си среса косата. Тя беше тъмноруса и се спущаше на къдрици по шията ѝ. Сетне си начерви устните и приглади с

четчица миглите си. Както винаги, когато отново се оглеждаше критически в някое ръчно огледало, тя поставяше под съмнение тази или онази страна на своята красота. Търсеше да съзерцава онова, което е относително и преходно, и то пак не толкова от ум, колкото от магическия страх, че и без туй — поради преждевременно остаряване или, представете си, поради някакво увреждане — щеше да бъде принудена да привикне с тези размисли. Сега тя се замисли: „Кога ли съм се огледала съзнателно за първи път? Трябва да е било след замирането на детската невинност.“ Значи, било е време — доста отдавна, — когато не е знаела как изглеждат очите ѝ и какви гънки се образуват около устата ѝ, когато се усмихва. Не, тя положително не би могла да твърди, че такъв вид невежество би я красило и сега. И тогава насочи към себе си невинния невежествен поглед, какъвто трябва да е бил детският ѝ поглед, но след туй се засмя с разбиране и премала, която обземаше цялото ѝ същество. Но не, не трябваше да прави така. Никаква игра, защото и това можеше да означава провокация спрямо съдбата. С един небрежен жест тя подхвърли ръчното огледало на масата така, че то падна на обратната си страна. Не, тя не трябваше да бъде само невинна по отношение на себеподобните; Виргиния беше за нея символ на всички себеподобни. Но самата Луиза трябваше да открие онази чистота, която у всеки човек — колкото и покварен да е той — остава запазена за една действително голяма любов. И продължавайки да размишлява, тя взе чантичката си, извади едно флаконче парфюм, намокри пръсти и ги прекара зад ушите си. Трепчайки с клепките, за да провери дали миглите ѝ не лепнат, на нея ѝ хрумна следното предположение: „Представи си, че не се лъжеш, че това сега е действително любовта, към която си се стремила при кратките приключения — какво може да произлезе тогава?“ „Тогава — замисли се тя, — тогава действително ще направя каквото съм длъжна да направя при такъв случай и за което ще имам право; тогава ще напусна Чарлз.“ А Чарлз беше нейният съпруг, който беше отпътувал преди нея за Индонезия и я чакаше. Откога вече тя търсеше мотиви, за да може да го напусне! Защото хората се изоставят не единствено защото не се обичат. Особено когато няма никаква причина да не обичаш другия. И освен това той все още я обичаше много повече, отколкото тя — поне досега — е обичала когото и да било друг. Затова защо би трябвало да го натъжава, без да е имало наложителна

причина? Но междувременно тя живееше като креещо растение на неплодна почва. И то ѝ вдъхваше известна неувереност, поради което бе съхранила чувствения копнеж на младо момиче. Това обаче я правеше по-самотна, отколкото би искала да го осъзнае. Оттам идеше тази маска на познаваща живота и този раздалечаващ хумор. Обична по природа, тя съзнаваше, че подхожда към хората много топло, почти лъчезарно, което тя пак правеше усилия да анулира — винаги в зависимост от настроението си — с някакъв почти язвителен тон, или пък с този хумор, който отново създаваше дистанция. Причина за всичко беше нейното много самотно сърце. Все пак без Чарлз тя вече не се чувствуваше самотна, в смисъл на развенчаване, но по-скоро свободна, изтръгнала се и тичаща подир мечти като дете, което скита из тайните дебри на своята фантазия. Никой не знаеше, че тя се намираще в такива затънтени места, и никакъв глас не я викаше да се върне обратно. Вървеше като замаяна и изпълнена с любопитство срещу събитията, които можеха да настъпят. Бе избрала пътя, който така често си бе представлявала. Пред нея се бяха проточили горски пътеки, залети с лунна светлина, музика бе звучала, стихове ѝ бяха шепнати, беше минала през празнично шумни градове, бе участвувала в разговори, бе се замисляла върху остроумни, поетични и дълбокомислени забележки и ги бе запомнила също така, както многобройните намеци за богатия живот, към който тя се стремеше. И най-после се бе завърнала от това блуждаене в собствения си душевен свят и дойде на този кораб, който трябваше отново да я върне при Чарлз. Изолда на път към цар Марк. При масата тя срещна Тристан, когото терзаеше същата жажда; и самата среща представляваше вече ни повече, ни по-малко магическо питие.

Но този Тристан ще отиде по-далеко от средновековния Тристан от Пинтагел; никакви тайни срещи, никакво бягство, никакъв цар Марк, който да ги заплашва, и сигурно никаква *Iseult aux blanches mains*^[4], с която той впрочем напразно би се опитвал да я забрави.

И тогава тя започна да се губи във фантасмагории, които имаха непосредствено отношение към предстоящата среща. Видя го и зачака — какво ще ѝ каже. Танцуваха двамата, но мълчаха. А след туй той ѝ каза точно онова, което тя искаше да чуе. Говори ѝ с оня тих и напрегнат тон, който изцяло принадлежи на любовта. Прегърна я и при това прегръщане тя забрави завинаги, че някога преди е познавала друг

мъж, и за първи път позна любовта на мъж като естествена реализация на копнежа и едновременно с това нещо, което ставаше все по-примамно — като тайната, която остава тайна на нейната женска природа, макар че щеше да се окаже за нея по-познато от каквото и да е друго на света.

Така фантазираше Луиза Рифефорд далеко преди самите факти. Опомни се с уплаха. Боже мой, как можеше да мисли, че някога действителността ще догони тези мечти?! Как можеше тя да очаква такова нещо в един свят, дето всеки полет на копнежите водеше само до усамотяване?! Щеше ли да може сега да се извиси Артур Вингс заедно с нея и щеше ли сега тяхната любов да означава и освобождение, и продължителна трайност на един съзвучен копнеж?!... За щастие, времето за това нещо бе почти дошло. Ако мечтаенето продължеше още, би могло да се развие едно съмнение, което би я възпряло не малко. Тя взе още еднъж огледалото: гледай ти, тя има поглед на дете, което се страхува от разочарование, и това не беше играчка-работа. Погледът ѝ се откъсна и се спусна по-нататък по собствения ѝ огледален образ — по носа, устата и шията. В ниско разрязаната блуза се виждаше началото на гърдите ѝ с матовата ѝ, с цвят на слонова кост междинна трапчинка. Беше хубава. И щеше ли да може само да осъзнае това, ако се касаеше за игра? И защо не, ако беше сериозно, ако се касаеше за живот или смърт? В този миг тя чу музиката, която идеше от дансига и достигаше до нея: свирещи цигулки, тактуващи тъпани. Трябваше да върви; и изведнъж възстанови вътрешната си увереност. Напусна кабината си; знаеше, че ще преживее всичко, за което някога е мечтала. Тръгна най-последно по тесния ходник, но спря в колебание. Замисли се за миг и се върна по стъпките си. Бе решила да се подчини на едно внушение. И този път отмина своята каюта и продължи, докато най-последно намери каютата на Виргиния ван Лоон. Почука, но друг глас, не на Виргиния, я покани да влезе. Отвори вратата и застана на прага. Виргиния седеше на края на леглото си, а госпожа Стерefeld — на един стол срещу нея. И двете се загледаха в Луиза Рифефорд, която стоеше на прага. Тя чувствуваше у себе си и смущение, и възторг. И двете знаеха, че нямаше нищо особено, че сигурно нямаше никакво празненство на борда, макар видът на Луиза да сочеше такова нещо. Танцовата музика от салона до бара, изглежда, беше съгласна с Луиза. Цигулките и тъпаните правеха

усилия да проникнат чак тук. Това бяха сякаш далечни гласове, които я зовяха, и все пак тя продължаваше да стои на прага, за да може веднага да се отзове на повика на увеселението. Погледна само за миг към госпожа Стерefeld и след туй погледът ѝ спря на Виргиния ван Лоон. „Виргиния ван Лоон — каза тя с умоляващ глас, — много бих искала тази вечер да няма никой, който да ми се сърди.“ И продължи да стои на прага, за да може да изтича веднага след опрощението на Виргиния. Обаче Виргиния не реагираше. И тогава от красивото лице на Луиза Рифефорд изчезна възторгът и нейният умоляващ поглед конвулсивно трепна от страх. Да се сърди? — каза тогава госпожа Стерefeld. — Но кой би се сърдил? Ти ли, Виргиния? Виргиния погледна безмълвно към тази, която я умоляваше на прага, и сърцето ѝ започна да бие тежко и бавно. Как беше възможно това? Какво искаше тази жена от нея? Първом я заговори на палубата, а сетне ѝ изпрати писмо. Толкова лошо ли ѝ бе подействувало станалото на масата? Тя заклати глава. „Не — каза тя с дрезгав глас, — не съм сърдита.“ На Луиза Рифефорд ѝ олекна, сякаш камък бе паднал от плещите ѝ. „Не е сърдита — каза си тя, — слава богу!“ И се усмихна с облекчение. „Но и утре ще си поприказваме двете?“ — каза тя с въпросителен тон и се задържа още малко на прага. Отправи към Виргиния един лъчезарен поглед и след туй отстъпи назад; тихо затвори вратата на каютата и изчезна — феята. Не се виждаше вече това лъчезарно същество, сякаш беше някакво видение и нейното тихо, с походка на сърна заминаване на увеселението беше също така феерично и не можеше да се догони.

Виргиния ван Лоон се обърна към госпожа Стерefeld и каза с несигурен глас: „Какво ли означава това? Защо ли държи тя на мене?“ В отговор госпожа Стерefeld само се усмихна с вид на опитен в живота човек и вдигна рамене. „Нищо, дете — каза тя лаконично, — вероятно нищо. Но има хора, които не могат да се отдадат спокойно на никакво удоволствие, ако отношенията им с другите не са в ред. Дошла е да измоли от тебе «добра сполука!» Нали видя, че отиваше да танцува и прочее. Само че бих искала да зная с кого.“ Това ли било? Тогава Виргиния плесна с длани пред лицето си и почна горчиво да се окайва. Чувствуваше се обезкуражена до дъното на душата си и заблудена от постъпката на Луиза. „Гледай ти, гледай ти — мислеше си тя, — значи, така правят; ще те оскърбят до смърт и сетне ще те попитат дали не би искала да им се усмихнеш, за да им върви в

техните глупави повърхностни развлечения.“ Сълзите се спущаха между пръстите ѝ. „Ох, ох — стенеше тя, — туй нещо не мога да го разбера.“ Държеше си ръцете плътно притиснати към лицето, като седеше с приведен гръб. „Как може тя — мислеше си Виргиния с въздишка, — тази Луиза Рифефорд, жената, която докара всички около масата във възбуждение и преклонение пред собствената ѝ личност, как можа тя да бъде първом така безсърдечна и след туй още еднъж така безсърдечна?! Най-напред да поведе цялата маса за едно оскърбително удоволствие, а сетне да дойде тук за своя угода — като някой, който побутва с пръст гърбицата на гърбав с уж приятелско чувство, но с тайната надежда, че това ще му донесе щастие! Добра сполука, Луиза Рифефорд, приятни забавления!“ И продължи да плаче, дълбоко наранена.

Но как пък можеше да си помисли тя, че Луиза Рифефорд е непременно човек, способен на дълбоки чувства? Не беше ли Луиза нещо съвсем друго — една хубава жена? В мрака на нейните заслепени жалби пред духовния ѝ поглед се извиси образът на Луиза Рифефорд. И плачът ѝ стана някак несигурен. Видя Луиза Рифефорд сякаш в ореол, видя я в едно мигновено светкавично проблясване, както я бе видяла при масата, красота и миловидност, които ѝ бяха вдъхнали една непозната радост. И при второ проблясване тя разбра тенденцията на това радостно чувство: в едно красиво човешко същество тя бе възжелала да види отражението на съвършенството; това ѝ бе вдъхнало щастие и за един кратък миг я бе обнадежило. Бе повярвала, значи, че животът — освен в облика на Луиза Рифефорд — щеше още веднъж да се появи в едно такова отражение и следователно щеше да бъде похубав, отколкото тя е можела някога да си го помисли.

Обаче веднага след туй тя бе излекувана от тази суетна надежда. При едно трето проблясване тя чу залпа от смях — толкова пооскърбителен, защото избухна, без да бъде открито насочен към нея, и толкова по-смъртно болезнен, защото искаше да я щади.

Сега тя седеше съвсем приведена, с лице в ръцете си, но вече не плачеше. Седеше неподвижно, сякаш беше наистина смъртно засегната.

— Виргиния — каза тогава госпожа Стерefeld със строг и принуждаващ тон, — какво си въобразяваш ти така? Та Луиза

Рифефорд може да е имала в ума си нещо съвсем друго! Запитай я утре и ако сметнеш, че действително те е оскърбила, кажи ѝ го.

Виргиния, която бе останала неподвижна и не поглеждаше нагоре, сега повдигна глава и загледа с мрачен, гневен поглед. Нямаше никаква представа за туй нещо, но в този миг се показа в такава една възвишена грозота, която я правеше трогателно хубава. Натъженият орангутан бе станал много човечен. Във всяка черта, във всяко местенце на това лице с подути от плач клепачи лежеше човешка мъка.

— Какво казвате вие — започна тя, — трябва ли да ѝ дам да разбере на Луиза Рифефорд? Та как би могло да стане това? — И междувременно започна да разучава госпожа Стерефелд с гневна изпитателност: — Виж я — една малка, нежна женица с кръгло лице, ситно накъдрена коса и сини очи. Когато е била млада, сигурно е проявявала склонност да изпада във възторг. А навярно все още има тази склонност. Но, естествено, отдавна вече е разбрала тайно в себе си, че няма за какво да изпада във възторг. Дали още вярваше тя в отстъпчивостта и в стремежа към разбирателство? Не. Животът прилича по-скоро на борба със зверове в арената и при трибуните ехти ревят на възбудата от кървавата победа, както и от кървавото поражение, ако изобщо то трябва да бъде кърваво, защото тази силно вълнуваща борба вече далеч не винаги стига дотам. Има начини за предпазване от звяра, и то различни по вид. Едно кръгло лице, ситно къдрава коса и сини очи например са вече достатъчни. И какво знаеше, значи, госпожа Стерефелд за пълната беззащитност на Виргиния? Също така и един дух, опасно смел в отбрана и нападение, сякаш се биеш с меч в ръка, с намазан с отрова връх — и това гарантира сигурност и неуязвимост. Обаче Виргиния, освен една муцуна, на която, според Ехберт, трябва да метнеш вестник, имаше дух, който никога не е могъл да ѝ осигури безопасност. А душата ѝ — каква душа имаше тя? Защото и една душа може да те осигури напълно срещу звяра. Уви, Виргиния не беше светица, която би могла да укроти звяра само със своята дълготърпелива любов към всичко, което живее. Погледът ѝ издаваше всичко това. Тя загледа госпожа Стерефелд с огорчение.

— Луиза Рифефорд — каза тя язвително — никога не съзнава, че оскърбява някого. И как би могла да го съзнава? Като дете, естествено, тя е била хвалена за нейната любезност към всички — и към добри и

лоши, и към богати и бедни, и към хубави и грозни. Като момиче тя не е знаела с колко такт трябва да отклонява своите обожатели. А сега, като госпожа Рифефорд, тя има, естествено, съпруг, който благоговее пред нея, макар че нейната вяръност може да се постави под съмнение. Но положително за нея се приказва по-лошо, отколкото заслужава, и то само за туй, защото е хубава. Но ако говорим сериозно за нея, то би трябвало да добавим, че тя, освен че е хубава, е и любезна и великодушна и преди всичко — много, много чувствителна. — Тя се усмихна кратко и с присмех; скръсти ръце на врата си и се изпъна на леглото. — Но може би вие сега никак не разбирате — заключи тя — как ужасно различни са хората, за които аз мисля. И може би не можете да го разберете поради вашия собствен живот, и не можете и нищо да промените.

Лежейки, тя гледаше високо към тавана. От лицето ѝ бе изчезнало всякакво огорчение. Грозното ѝ лице се бе успокоило в един израз на голяма самота. Госпожа Стерefeld не правеше сега сравнение с орангутан, а мислеше за плачевния вид на някой опустошен ландшафт. Какви ли картини от своя самотен и мъчителен живот виждаше сега пред себе си Виргиния, като гледаше към тавана?

Госпожа Стерefeld каза с известна боязън:

— Като дете бях много щастлива. Но в по-сетнешния си живот никой не остава пощаден от мъчнотиите.

Лицето на Виргиния не трепна и запази израза на голяма самотност. Тя каза:

— Като дете, казвате вие. Като дете веднъж се бях разболяла. Когато се пооправих, чух майка ми да казва: „Тя ще издържи, но по-късно ще ме проклина: едно грозно момиче навсякъде бива отхвърлено.“

Госпожа Стерefeld примъкна стола си малко по-близо до леглото.

— Чуй какво — каза тя, — това е старомодна мисъл.

Виргиния продължи да гледа към тавана. И продължи:

— Когато бях момиче, баща ми каза: „Виргиния трябва да усвои някаква специалност; трябва да може да живее на собствена нога.“ Така аз трябваше да стана учителка. Естествено, имаше си вечерни училищни увеселения, на които аз нито смеех да присъствувам, нито да отсъствувам. На тези увеселения никой не ми обръщаше внимание.

Естествено, аз вече си знаех, че съм сама — навсякъде и винаги, — преди баща ми да бе сметнал за нужно да уча. Вечерните увеселения протичаха за мене винаги еднакво. Правех всички усилия да се държа така, сякаш беше напълно обикновено, че аз бивах забравена и излишна. Но когато най-после отново се приберях в къщи, в леглото, най-напред си поплаквах порядъчно, а сетне правех дълъг преглед на мъките и униженията, които е трябвало да изпитам и изтърпя. Докато другите си прекарваха младостта в увеселения, аз оставах прицел на подигравки и зложелателство. Най-сетне се предадох. Не исках да зная вече за никакви празненства и след туй решение започнах да търся собствен път. Дълго се разхождах из полдерите^[5] вън от града. Когато имаше буря, тичах срещу нея в продължение на часове. Едва тогава разбрах колко злоба и отчаяние имаше у мене и че никъде не можех да се освободя от тях. Защото е ужасно човек да не може да живее сам. И с течение на времето пропадаш непоправимо...

Тя отново преживя смъртта на неудържимата си жажда за живот и на своя бунт. Очите ѝ бяха сега здраво притворени, а лицето ѝ беше свободно от всякакво напрежение: мъртвешка маска!

„Мъртвешката маска на някой средновековен герой — си помисли госпожа Стерefeld. — Той не е бил хубав; едно грубо изваяно лице, обгърнато от тъмно-руса отпусната коса. Той е принадлежал към самотниците, които са пропъждали отчаянието с пиянствуване из кръчмите и са били призовани в боя, за да предизвикат смъртта. Устата му е притисната в безсърдечие и тъга. Той е принадлежал към отхвърлените от живота и затова е станал герой и в смъртта — по-красив откогато и да било в живота.“

В такива размисли госпожа Стерefeld гледаше, наведена над това неподвижно и уталожено лице, и сама се питаше как ли би могла да му възвърне живота.

— Чуй какво — каза тя. — Като момиче аз имах известен успех, но едно от последствията беше една нещастна любов, от която и аз мислех, че пропадам. — Това не беше вярно, но можеше да бъде вярно. Важното беше, че в него се съдържаше може би известна утеха за Виргиния. Наистина, тя била прехвърляна от ръцете на един танцьор в ръцете на друг. На едно празненство, когато била момиче, тя се запознала с вече десет години по-възрастния господин Стерefeld. Онова, което той намерил привлекателно у нея, било впрочем

привидното противоречие между нейната екзалтация пред всичко велико и благородно и фантастичното и дори лъжовно боравене с реалните факти. Той танцувал с нея цялата вечер и дори още същата вечер ѝ направил предложение. Но тя не можела току-тъй да даде положителен отговор, защото трябвало още веднъж да провери сърцето си за чувства към другия. На следващото утро той ѝ позвънил и казал: „Представете си, че бих могъл скоропостижно да умра през времето, когато сте могли да ме направите щастлив.“ След туй тя бързо се обеща на него, толкова повече че чувствата ѝ към другия били по-скоро въображаеми.

Междувременно животът действително се бе възвърнал в мъртвешката маска. Оказа се, че Виргиния много добре е изслушала онова, което госпожа Стерefeld ѝ привеждаше като доводи. Клепките ѝ потрепваха. За момент изглеждаше, че ще извърне лицето си, за да я погледне. Но не го направи, а запита:

— И какво стана сетне?

Госпожа Стерefeld отговори:

— Нещастната любов, с която почти щях да погина ли? Ах, дете. — Тя тъжно поклати глава и се загледа в празното пространство със син блестящ поглед. И тогава нейното въображение изобрети една великолепа преработка на фактите. Комбинира две истории — своето запознаване със Стерefeld и нещо друго. — Та срещнах го на едно празненство — започна тя замечтана. — Той беше офицер. Беше страшно хубав на вид. И ме покани на танц... — Дотук беше нейната собствена история. — Мислех си — продължи тя, — че той има някакви чувства към мене, защото се беше представител на родителите ми, които ме придружаваха... — А това беше историята на някоя друга. — Той танцува с мене не веднъж, а четири-пет пъти. Когато отново седнах при родителите си, започнах да го държа непрекъснато под око, доколкото това можеше да остане незабелязано от него. Тогава той танцува с едно смешно леконаврно момиче... — Това беше пак самата София. — Докато танцуваше с този страшно хубав офицер Стерefeld, тя му каза: „Ей там седи едно пренебрегнато момиче. Трябва поне веднъж да го поканите след мене.“ И Стерefeld след един влюбен поглед към блестящите от възторг очи на момичето София погледна пренебрегнатото момиче. То беше грозно и сигурно скоро щеше да завехне. Седеше там забравено и отхвърлено точно както

Виргиния на училищните вечерни забави. На това грозно лице стоеше една сгърчена усмивка; то се чувствуваше смъртно нещастно, но се държеше естествено, сякаш и то се забавляваше. Стерefeld беше чувствителен човек. Той каза: „Естествено, ще я поканя.“ Но — продължи тя да разказва на Виргиния — след като танцува с това смешно леконравно момиче, той отново дойде за мене. И ме загледа с така топло и вярно лице! Танцуваше така коректно и все пак така щуро! И през време на танцуването започна: „Дали добре съм чул? Тук, в града, ли живеете? Не е ли баща ви този познат член на общинския съвет? Радостен съм, че се запознах с вас и с вашите родители.“ Отведе ме на мястото ми и пак танцува с това смешно леконравно момиче. Но видях, че от време на време търсеше моя поглед, докато майка ми ми каза нещо като: „Ти с този офицер?“ И след последното ни танцуване той ме изведе от танцувалния салон и отидохме на бюфета, дето пихме нещо... — Това беше, значи, пак историята на самата София. — Стояхме двама — продължи тя — с чаши шампанско в ръце. Когато вдигнахме чаши един срещу друг, той каза: „За вас и мене, за двамата заедно!“ Трябваше да видите какъв израз доби лицето му тогава — така, съвсем убеден и настойчив. Аз казах: „Много далеко отивате.“ А той отговори: „Не много далеко. Зная какво искам, а същото искате и вие.“ И след туй отново танцува със смешното леконравно момиче. — Тук, значи, е пак другата история. — И аз не знаех какво да мисля. Но после, когато си излизах заедно с родителите ми, той ми пришепна: „Сега ви освобождавам, разбира се, за няколко часа, но утре ще ви позвъня“... В къщи, в моята стаичка — и тук София говореше пак за себе си, — трябваше дълго да премислям станалото. Струваше ми се, че е сън. Заставах пред огледалото и се огледах. Не бях некрасиво момиче, но как можех да си въобразявам, че такъв един мъж, като... хм, този офицер, гледа на мене сериозно?! Тогава записах всичко, което ми бе казал, и си помислих: „Все пак това е ни повече, ни по-малко от предложение.“ На следващото утро или не, през следобеда, след като той, естествено, не ми позвъни, аз дадох на майка ми да прочете написаното, а тя ми каза: „Дете, ти си съвсем пощуряла! Не разбра ли, че той танцува с тебе само от уважение към татко ти и че с едното си око все поглеждаше към онова, хм... леконравно момиче?“ И скоро след туй той се ожени за леконравното момиче...

Разказът — колкото сладък, толкова и тъжен — свърши. София Стерефелд си помечта още малко по тези неща, обзета от печал и разнеженост. Но внезапно нейният поглед срещна погледа на Виргиния, която междувременно все пак бе обърнала лицето си към нея.

— Всичко това така ли стана в действителност? — запита тя недоверчиво. — И тъжно ли ви е?

София Стерефелд вдигна ръце с един драматичен жест:

— Бог да ме накаже, ако не е вярно! Като, естествено, се вземе под внимание — добави тя с известно натъртване, — че едно такова момиче, каквото аз бях тогава, може да е почувствувало погрешно всичко и погрешно да го е изтълкувало.

Виргиния лежеше и гледаше пред себе си, а на лицето ѝ се четеше отражението на някаква вътрешна мъка. Изглеждаше, че нещо размисляше, някаква вътрешна борба я раздвояваше.

— Слушайте — каза тя най-последно. — Ще ви разкажа нещо. По време на окупацията имах един приятел. Никаква любов, а истински приятел — поне аз си мислех така.

Работехме заедно в съпротивата. Един ден се случи нещо, поради което той мислеше, че трябва да му бъде признателна; и така най-последно дойде приятелството.

Стерефелд я прекъсна:

— Какво стана тогава?

Виргиния отвърна:

— Трябваше да се направи нещо, което беше много по-опасно за него, отколкото за мене. И аз го направих, естествено. Никога не съм се страхувала. Мислех си: „За мене няма значение.“ Но за него имаше значение, защото искаше да продължи образованието си и мечтаеше за хубаво бъдеще. След туй той често идваше да говори с мене — приятелски, доверително. И аз го чувствавах и си го обяснявах именно така, а не в някакъв друг смисъл. Тъй много вярвах в неговото приятелство, че най-последно му разказах всичко, което ми тегнеше на душата...

Когато завърши, Виргиния повдигна едната си ръка и я сложи на лицето си. Задържа си ръката на очите в някакво притеснение и започна да диша тежко.

Ехберт казал:

— Виргиния, не съм влюбен в тебе, но съм ти приятел за цял живот.

— Че не си влюбен в мене, няма нужда да ми го казваш; то се разбира от само себе си.

— А защо се разбира от само себе си? — запитал Ехберт с несигурен глас.

— Нима мислиш, че не зная как изглеждам — каза Виргиния малко грубо.

Тогава Ехберт неочаквано сложил ръце на раменете ѝ с един топъл жест и ѝ казал:

— Виргиния, ти си грозна и хубава. — Загледал нейните блестящи от възмущение, очи и повторил с блестящ глас: — Грозна и хубава — и още веднъж: — ... грозна и хубава.

И тогава тя за пръв път в живота си разкрила своята изтерзана душа — слепешката, с диво отчаяние. Нищо не скрила от него. Не знаела вече никакво целомъдрие, нито мярка. Разкрила си душата в цялата голота на едно затрогващо и срамно страдание:

— Та ето, такава беше работата! Самотна и отблъсната като прокажена бях аз. Майка ми се чувства виновна, защото ме е родила, и се страхува, че ще я проклинам за това. Още когато бях съвсем младо момиче, баща ми каза, че трябва да завърша нещо, защото иначе винаги ще бъда отхвърлена и самотна. В училището никой не се занимаваше с мене. Когато се появявах, ставаше така, сякаш предупреждавах за себе си — както правят прокажените, за да се пазят от тях. Даже никое момиче не желаше да завърже училищно приятелство с мене. На вечерните увеселения се случваше най-много да ме покани някой състрадателен учител. След такова едно увеселение аз си отивах в къщи и поглеждах собствения си образ в огледалото. Трябваше да свиквам: навред, дето животът надаваше своята музика и празнуващите образуваха двойки, аз не фигурирах. И се озовавах пред собствения си огледален образ — едно насочване като смъртна присъда, присмехулно като револверен изстрел в средата на челото ми. — И тя си притиснала ръцете пред очите, сякаш това трябвало да я защити от револверния изстрел. Ехберт гледал безмълвно нейните късички лопатковидни пръсти. Той не бил лош човек, обаче безхарактерен, което изобщо може да се смята за човешко. Той бил дълбоко под влиянието на нейната изповед и накрай

с несигурен от вълнение глас ѝ се закле вярно приятелство. Но едновременно с това той почувствувал тогава и известна боязън от нея. Не му било лесно да бъде единственият човек, на когото се е доверило едно самотно сърце. Не можел да асимилира в себе си туй нещо, макар че когато говорел за нея с други, той я покровителствувал с някакво благородно великодушие.

Тогава отново се случило така, че трябвало да се изпълнят някакви опасни задачи, и Виргиния ги поела от него, доколкото било по силите ѝ. Той отново и отново и се кълнял в своето приятелство, като ѝ изказвал възхищенията си от нея. И по такъв начин той станал нещо като паж за една нелегална Жана д'Арк, като при това много добре разбирал, че той в действителност бил неин бог, един бог, който в известен смисъл ѝ възложил същата велика мисия, каквато е получила истинската Жана д'Арк: освобождението на родината. И преди всичко бог, който вече освободил самата нея вътрешно, като ѝ вдъхнал безстрашие и я окрилил. Един-единствен поглед към нея бил достатъчен, за да се види как цялата ѝ фигура сияела от това. Тя напомняла някой одухотворен демон. Била в състояние да извърши големи дела, дела, които не се измерват с обикновена човешка мярка. Но какво можело да стане с нея или с него, ако тя изгубела въодушевлението си? Когато премислял тези неща през безсънни нощи, Ехберт неспокойно се мятал в леглото ту на една страна, ту на друга. Той не бил определено безсъвестен човек, макар че бил малодушен. И не бил глупав, макар че малко лекомислено се предоставил на нейното възхищение и всеотдайност.

В своите безсънни нощи, в часовете на размисли, той се страхувал от нея като от ученик на магьосник, който би могъл веднага да го измами с някоя своя магия. Но на края се оказало, че работата съвсем не била такава. След освобождението всеки отхвърлил от себе си всяка потиснатост, всяка тегота. Било така, сякаш си играл във филм, в някоя пълна с напрежение история и сякаш едновременно с това си седял и гледал, държейки се ръка за ръка с други зрители. След щастливия край отново си вълн, на свежия въздух, и тогава чувствуваш, че е било само игра — тъжна, опасна, съдбоносна и жестока, — но все пак игра. Ехберт започнал отново да си преподава своите урочета в училището, също както Виргиния, неговата филмова героиня, и вече не се интересувал за нея. Може би си мислел, че трябва просто така, от

само себе си, и то колкото е възможно по-решително да се откаже от нея, и че тя тогава щяла да го приеме като съвсем нормален акт на освобождение. При такъв един исторически повратен момент е имало, естествено, мнозина, които са се възползвали от случая, за да пренесат освобождението дори и на почвата на най-личните си отношения. Освен това той бил влюбен в Мариана, също колежка, приятно момиче, непритесняващо... Първом Виргиния се движела с такъв израз на лицето, който говорел за страдание, и това нещо всяка минута ставало все по-явно, но без някога да му поиска сметка, или пък да му направи и най-малкия упрек. В определен ден изглеждало обаче, че тя вече не чувствувала тази мъка; изглеждало така, сякаш била умряла за това нещо, а иначе все още стояла пред класа си. На този именно ден тя получила разрешение за Индонезия.

— Все пак — каза тя на госпожа Стерefeld — не бих се махнала никога само заради него. Това беше по-скоро заради семейството, което просто не ми позволяваше да страдам от тези работи. — Особено майка ѝ била ужасна. От страх да не би Виргиния да вземе всичко премного присърце, тя току я критикувала ядосано: „Аз не те разбирам. Що за страдания са това? Казвал ли ти е някога, че те обича? Не, нали? Беше ли ти влюбена в него? Не, нали? Тогава защо си се отчаяла толкова? Че един такъв младеж се заловил с едно момиче — не можеш да го осъждаш за това! Трябва по-добре да разбираш хората и по-малко да очакваш от тях. Трябва да си знаеш мястото. В това приятелство ти не си знаеш мястото; иначе не щеше да изпаднеш в положение, че да се чудиш какво да правиш със себе си. Действително изглеждаш така, сякаш имаш право над него.“

Виргиния погледна госпожа Стерefeld така, както поглеждала към майка си — замислена и изморена. И тогава каза с огорчен тон:

— Има два вида хора: едни като мене, които трябва да разберат всичко за другите; и други, които макар и да не изпитват никаква обич, трябва да бъдат разбрани.

Тук настъпи известно мълчание. София Стерefeld гледаше към Виргиния, а Виргиния гледаше пред себе си тъжно и морно. София Стерefeld чувствуваше не само като свой дълг да ѝ каже нещо утешително, но и нейното майчинско чувство я подтикваше към това. Но какво? В това, което Виргиния бе споделила с такова огорчение, безспорно имаше истина. Обаче тази двойна разновидност на хората е

на туй отгоре така разнообразна, че се простира върху всички мислими противоположности: обичащи и необичащи, богати и бедни, красавици и грозотии и още колкото щеш. Госпожа Стерefeld си пое дъх.

— Мила Виргиния — каза тя, — би трябвало да познаваш моя съпруг. Той можеше да ти стане приятел и можеше да те разбере. Аз все още добре си спомням как той на този празник — или по-скоро на един от празниците, които съм прекарала с него — беше все така внимателен към, хм... жени, които случайно не се оказваха хубави, както прелестната Луиза Рифефорд. Но той можеше да бъде такъв, защото вероятно виждаше хората съвсем различно от начина, по който сте свикнали да ги виждате ти и твоята среда. Вярваш ли в бога, Виргиния? Не? Това е добре. Вярно е, че нравите, обичаите и законите за един съвместен живот също така не ни се налагат отгоре, но винаги произлизат от обстоятелствата, при които протича самият съвместен живот. Дали е логично или не, това беше неговото убеждение, това е все още и моето. Помисли си сега за другото общество, което се основава на принципите на едно по-чисто и по-логично преценяване на хората. И какво мислиш — кой ще бъде тогава по-значим и по-зачитан — една жена като Луиза Рифефорд или ти? Ти, като учителка...

В този миг на вратата се почука. София Стерefeld, в чийто поглед още сияеше един възторжен блясък поради излаганата от нея аргументация, се обърна към вратата и я отвори. Един прислужник ѝ връчи някакво писъмце. Тя го прочете и погледът ѝ стана ироничен, дори презрителен.

— Крайман — каза тя — пита дали съм можела да му правя компания за около час.

Когато Крайман биваше сам в някое помещение, там винаги имаше точно един излишен и той беше самият Крайман. Там, в своята кабина, той току-що бе разбрал как пречеше сам на себе си и затова бе отишъл в салона, дето имаше музика и се танцуваше. Обстановката беше празнична. Наистина тук той беше още сам, но докато в кабината му самотата го измъчваше все по-силно, подобно на болка, след като упойката е престанала да действа, то сега, бидейки между хората, той виждаше и пътя, който водеше към тях. Тук той можеше да оглежда наоколо с добродушна усмивка, да очаква някоя размлъвка, която би го освободила от изолацията, да пие и да слуша музика. А

оркестърчето превъзхождаше всичко, което бе срещал при предишните си пътувания. Цигуларят, който същевременно дирижираше, не беше по-лош от циганина, когото бе слушал в посолството през време на отпуска си. И трябваше да внимава, да не би след няколко чаши уиски в негово лице да започне да вижда циганина. Барабанчикът впрочем също не беше лош; той отмерваше великолепен силен ритъм, независимо дали танцуването беше великолепно или не. С тайно неодобрение той гледаше двойките, които се въртяха. Така той си седеше там — сам, при една всъщност твърде назад изтеглена масичка — и показваше своята познавачески добродушна усмивка, която трябваше да внуши, че що се отнася до него, не можеше да се случи нищо, което да му развали настроението. А всъщност той беше в твърде лошо настроение и никой не предполагаше, че очите му зад огледалните стъкла на очилата съвсем не се усмихваха. Бе го обзела потиснатост, която той трябваше да успокоява като болка. Гледаше усмихнат около себе си — наляво, надясно, с въпиюща потребност от компания, — но никой не му обръщаше внимание. Усмивката му не се уталожваше. Взе чашата си и я изпразни. В него запламтя една тиха ободрителна топлина и той започна тихо да си тананика в унисон с музиката и да гледа към танцуващите. „На празник прилича това — помисли си той, — но всъщност те всички танцуват над пропастта на собствения си ад.“ Вдигна ръка в знак да му донесат още уиски. Индонезиецът, който го обслужваше, изглежда, беше единственият, който знаеше, че той съществува. Крайман пиеше с лакомо бързане. За щастие, той познаваше своите депресии, както други познават периодичните си заболявания от грип, сенна хрема или криза в жлъчката. Дребни поводи можеха да бъдат вече печални за него. В Индонезия по-рано бе се борил успешно срещу тях с помощта на уискито точно както сега. В японския концлагер нямаше уиски, но омразата му към японците и индонезийските предатели беше за него тогава достатъчно противоядие. След туй, през време на отпуска в Холандия, онова, с помощта на което се бореше срещу депресията, отново не беше само уискито; той правеше усилия да им се съпротивява с трезвост, в двоякия смисъл на думата. Но това не му се удаде и затуй направи всичко, за да се върне пак в Индонезия. И му се удаде, слава богу. Връщаше се там като невропат, който иска още веднъж да се убеди, че е затворил всички врати зад себе си. „По-късно

— мислеше си той мрачно — ще отида да живея в Хага или в Баарн, или в Хилверсум, или където и да е — и какво тогава? — Погледът към изминалия живот го изпълваше с отвращение и отчаяние. — Когато вече няма да има какво друго да правя, освен да се задълбочавам в него — мислеше си той, — то надявам се поне...“ Взе чашата си и я изпи. И след туй отново се загледа в танцуващите. Влюбени в живота бяха те. Когато музиката престанеше, те ръкопляскаха, а след туй отново протягаха бързо и жадно ръцете си един към друг. „Над пропастта на собствения си ад — мислеше си той, — но те не знаят това. — И пак посегна към чашата си и я изпразни. — Но почакайте — помисли си тогава, — животът ще ви научи вас. Всичко се проваля. Това е закон на съществуването. — Усмивката му, обградена от меките бръчки на бузите му, бе станала малко по-вяла, а погледът му зад очилата пламтеше. — Дори когато мислиш, че всички обстоятелства са благоприятни за тебе, все пак идва провал.“

И тук той се замисли за своя живот, който бе започнал някак грандиозно, но скоро крилата му бяха подрязани до средна мярка. Какво не беше той в състояние да постигне със своята голяма интелигентност? И със своите дарования на обществен човек? Представи си, че обществото му бе предоставило тъкмо полагащото му се място. Представи си сега, че вместо една административна длъжност при една техническа служба му възложат някаква друга задача. Някаква мисия, в която биха могли да се оползотворят неговите знания за съвсем особени страни на значими фигури от най-различни среди. Една мисия в интерес на много по-твърда политика и военна тактика срещу подстрекателите. — Той взе чашата си, но видя, че е празна и я остави обезкуражен. — Но не, новатори дойдоха да оправят работите! Да даде бог да се провалят напълно според неизменно действащия закон на съществуването!

Тук вниманието му бе отново привлечено от оркестъра. Я виж — цигуларят, който стоеше отпред, беше циганин, който бе свирил и в посолството. Той държеше цигулката ласкаво притисната към тъмното си лице, а на устата му лежеше усмивка, изразяваща възторг и триумф. Барабанчикът със своите стоманени метлички произвеждаше лек шум по барабана. Двойки се готвеха за нов танц. Посягаха един към друг така, сякаш искаха да се прегърнат, замисляха се за миг и започваха да се разхождат с полюлявания, а след туй потрепваха като в някаква

конвулсия и подскачаха на двойки по огледално гладкия паркет. Такъв е светът — разхождания с полюлявания и подскачания и междуременно забравяне, че изпод краката ти изчезва всякаква почва.

Тогава той неочаквано откри на другия край на залата щурмана Вингс. И той беше сам като него. Но положително не беше пил. Стоеше прав като свещ и с интерес гледаше пред себе си, към входа на салона. Чакаше. И му показва своя неподвижно чакащ профил, който образуваше тъмна камейя срещу светлия фон на стената и напомняше азиатско спокойствие. В първия миг Крайман изпита желание да стане и да отиде при него. Но не стана. Сметна, че е под достойнството му, пък и доста беше пил. Постави ръцете си пред себе си върху плочата на масата и ги загледа. Когато препиеше, ръцете му ставаха отпуснати и тежки, а погледът му — неясен. Беше вече време да разреши с нещо стомашното съдържание и той вдигна ръка с жест на заповядващ индонезийски господин и си поръча ледена вода. Междуременно следеше иззад очилата тъмната камейя на другата страна на салона. „Бих се заклел — помисли си той, — че този Вингс има смесена кръв въпреки русата си глава. — И в този миг почувствува силна антипатия към него. — Този Вингс — помисли си той по-нататък, — полукръвен или не — във всеки случай принадлежи към празноглавците; външно привлекателен, но иначе глупав, от вида на хората с малко мозък и голяма потентност.“ Тогава Вингс на свой ред погледна към него, откри го и го поздрави. Оня му отвърна със светска любезност, която трябваше да внуши, че няма неприязнени чувства към нищо и към никого. И след туй изпи ледената вода. Тя му подействува добре: бързо изтрезня. Ръцете му станаха по-леки, а възприятията му — отчетливи. Видя Вингс като камееен профил, тих и неподвижен; руса глава, мургава кожа, ниска гърбица на носа и пълни устни. „Малко мозък и много потентност — повтори той на себе си. — Законът за провала няма да го хване; няма никога да очаква нещо повече от това, което може да хване — било що се отнася до жени, било до други успехи.“

Успоредно с изтрезняването умът му се избистряше все повече и повече. Сложи ръце пред себе си, като ги остави да лежат лениво, и наведе глава. Маската на любезност излиня и падна. Мислеше си: „Животът винаги ми е изменял, и то по един рафиниран начин.“ Всичките му начинания се бяха обърнали дори срещу него. Бе следвал

например инженерство, но малко преди финала стана нещо, поради което не получи инженерска титла. И така бе вървяло с всичко в живота му. Пред финала ставаше нещо, което объркваше работите му като във възел. Единственият му успех беше, че външният свят не виждаше неблагоприятията му. За външния свят той беше и си остана винаги пъргавият юначага, на времето си голям бонвиван, но с когото шеги не минават — и преди не, и сега още не.

Сякаш бе получил някакъв тайнствен знак: изведнъж вдигна глава и погледна към входа на салона. Там стоеше Луиза Рифефорд. Той се бе излъгал; очевидно с него можеше да се направи смях. Тя, Луиза Рифефорд, съвсем не отдавна, а на същата вечер бе плеснала с ръце пред лицето си и нейното обидно удоволствие не засягаше грозната Виргиния ван Лоон, тази малко щура девойка, а него... Как беше възможно, щото оная Луиза Рифефорд да бъде същото боязливо същество, което се показва там, на прага на увеселителния салон?! Оркестърът започна отново да свири. Цигуларят, който приличаше на циганин, се обърна към нея, сякаш за да я приветствува с музиката си, и след туй я проследи с поглед, докато тя се движеше през салона. Танцуващите двойки се обърнаха към нея и зашушукаха: „Ето я Луиза Рифефорд.“ Циганинът, танцуващите двойки и зрителите край стените изведнъж проявиха интерес, раздвижиха се — всеки по своему. „Погледни, това е Луиза Рифефорд. Хубава е.“ „Погледни, това е Луиза Рифефорд и сякаш този е първият ѝ бал.“ „Погледни, Луиза Рифефорд; кой ли ще бъде нейният галеник?“ „Погледни, Луиза Рифефорд; кой ли ще бъде жертвата ѝ?“ „Не, погледни, касае се за Вингс!“ „Кой можеше да забележи такова нещо?“ „Значи, Вингс!“ Те тръгнаха един срещу друг и в следващия миг застанаха безмълвно един срещу друг. След туй се прихванаха с известна боязън, но без колебание и се размесиха с танцуващите. Циганинът пристъпи малко напред и започна да свири по-вдъхновено откогато и да било. Танцуващите скрито стрелкаха погледи към тях и след туй се споглеждаха несигурни и зачудени, с романтична печал или със задоволство от направеното откритие — всеки по своему, всеки според състоянието на сърдечните си работи. Тя, Луиза Рифефорд, гледаше право пред себе си, през рамото му, край шията му. Не се усмихваше. На лицето ѝ сияеше блясъкът на нежността и на осъзнатото щастие. „Сега танцувам с него“ — мислеше

си тя. През рамото му гледаше към другите участници в увеселението, които се въртяха край тях весели, зачудени, замислени, любопитни.

Празник беше това: тя не знаеше дали те бяха там като гости или самите те го бяха устроили. Той, Артур Вингс, незабелязано плъзна поглед край главата ѝ и край профила ѝ. На ръката му леко почиваше нейната ръка. Той не се усмихваше. На лицето му се бе загатнала една маска на затвореност. И си мислеше: „Сега танцувам с нея и никой, може би и самата тя, не може да предположи, че това означава началото или края на всичко, за което някога съм копнял.“ Танцуващи двойки се въртяха около тях и той видя, че ги гледаха — първом малко предпазливо, но скоро вече по-свободно. А след туй започна шушукането — възбудено, по целия салон, с преувеличения или с принизения — в зависимост от това, кой имаше думата. „Видя ли? Изглеждат като влюбени. Великолепна двойка! Бог да ги благослови!“ „Как можеш да говориш така? Тя е омъжена!“ „Бог ги вижда и ги обича. Не виждаш ли?“ „Видя ли? Изглеждат като влюбени. Вероятно той не е първият ѝ любовник, но все пак може да се каже, че тя гледа на работата сериозно. А той, той си има «по едно хавелче във всяко морско заселче», тъй както се твърди впрочем за всички моряци. Обаче сега работата изглежда сериозна!“

Когато оркестърът направи по-продължителна пауза, те седнаха на една маса един срещу друг и проведоха първия си разговор. Артур Вингс се бе навел с бюста си напред и профилът му отново образуваше тъмната камей. Повече той говореше, тя слушаше. По всичко изглеждаше, че ѝ говореше за своята любов. Профилът му, ниската гърбица на носа, пълните устни бяха облъхнати от голяма нежност. Изглеждаше освен всичко друго, че това беше някаква тъжна нежност, която не се проясняваше от никаква усмивка. Истината беше, че Артур Вингс, очи срещу очи с нея, бе добил такова чувство, сякаш в този миг за него се бе сляло в едно и миналото, и бъдещето, и копнежът, и неговото осъществяване. И се питаше с известна печал дали това не е признакът на съвършенството. Дали не се покриваше с едно пълно щастие всичко онова, което бе изстрадал и което беше вече в забвение? Но дали едновременно с това не губеше смисъл и онова, което идеше? Изглеждаше, че Луиза Рифефорд го окуражаваше. Защото в даден момент Крайман, който ги следеше така, сякаш това беше за него жизнено важна задача, видя, че тя му подаде ръка през масата с един

жест, който изразяваше обещание и преданост. И тогава той се поклонил над масата. На хубавото лице на Луиза Рифефорд се появи усмивка. Това беше Йоановата усмивка, пълна със смисъл, тайнственост... Крайман стана и отиде към бара.

Щом влезе на свой ред в бара, София Стерелефелд знаеше, че ще трябва да отхвърли двете си предположения относно разговора, който щеше да последва. Крайман нямаше да ѝ предложи женитба; и все пак щеше да опита по хитър начин да я накара да го изслуша. Това нещо не само ѝ обещаваше разочарование, но я и обиждаше. Та какво си мислеше той? Само затуй ли я канеше — да му прогони скуката? Да не му беше тя платено момиче за компания? Но в такъв случай той грубо я принижаваше и това нямаше да му се размине лесно. Тя го поздрави скромно и издевателски зачака да чуе какво има да ѝ каже. Крайман сложи вяло ръце пред себе си върху масата и се усмихна без настроение.

— Каква чест — започна той с известен оттенък на ирония, — че взехте молбата ми на сериозно и дойдохте.

София Стерелефелд го загледа доста хладно.

— Защо да не дойда? — запита тя. — Та кажете ми какво имате на сърцето си. — В действителност тя беше вече склонна да му съчувствува. Какво ли го бе направило така мрачен, така угнетен? Къде остана неговата дразнещо-самодоволна усмивка? Какво ли го измъчваше? Но за миг тя щеше да бъде все пак бдителна, за да не изостави своето недоверие. Той започна със същата ироничност:

— Бих ви разкрил цялото си сърце, ако поне ви интересува това.

Тя го прекъсна:

— И защо не?

Той продължи:

— Тази вечер, на масата... — Възнамеряваше да засегне една мисъл, която го бе обзела вечерта, но тя отново го прекъсна:

— Този разговор, да, мъчителен за Виргиния и ако трябва да бъдем откровени, доста нетактичен от ваша страна.

Крайман запремига и се стъписа:

— Ето ви сега... Стана лошо и работата досади, признавам. Но сега не става въпрос за това. След туй на палубата, не, вие се държахте така, сякаш аз съм някой глупак, стар глупак!

София Стерелефелд го прекъсна за трети път:

— Съвсем не ви смятам за глупак; напротив, отнасям се ужасно сериозно, и то тъкмо за туй, защото в много отношения не съм съгласна с вашите разбирания. Впрочем днес аз ви го изтъкнах по един съвсем приятелски начин.

Крайман отново отпусна ръце върху масата. Погледна я изморено и каза:

— Да, зная. Този мой твърде колониалистичен дух. И какво ви отговорих тогава? Че би трябвало да ме опознаете по-добре.

София Стерefeld се засмя иронично:

— Ако не продължи повече от един разговор, нямам нищо против. Но преди да започнем — добави тя веднага колкото подчертано, толкова и злобно, — аз ще ви кажа онова, което вече зная за вас. Вероятно това нещо ще скъси значително вашите обяснения. — И след туй го загледа строго. — Вие поддържате връзки с всички фигури, които са за безотговорен терор и които биха разстреляли всеки осъзнал се индонезиец само и единствено за да останете вие самите големите господари, каквито бяхте. Дори в Хага, дето има такава силна поддръжка на исканията на индонезийците, вас ви сочат като опасност.

Крайман отново се стъписа и тъжно заклати глава.

— Какво грубо тълкуване! — каза той. — Не, София Стерefeld, ако аз съм противник, то може да бъде най-много за туй, защото аз — пак според вас — ниско ценя индонезийците, морално и интелектуално. Освен това вие знаете, че моята съпротива в крайна сметка е насочена към нещо съвсем друго, именно срещу проникването на вашите идеи, срещу които Индонезия без нашата помощ не би била достатъчно защитена. — Той отново постави ръцете си на масата и от своя страна я загледа строго и проницателно. — Вашите идеи — повтори той с наблягане.

София Стерefeld започна да се смее предизвикателно.

— Моите идеи ли? — запита тя. — Та кои са те?

Той продължи да я гледа и каза:

— Това са идеите, според които всеки дръвник от простолюдието трябва да стане важен господар и според които аз трябва да бъда тогава разстрелян.

Сега София Стерefeld заклати тъжно глава.

— Какво грубо тълкуване! — каза тя. — Не, господин Крайман, ако аз бях привърженик на това, то вие би трябвало първом да го

заслужите с нещо. Бих наредила да ви застрелят — ако аз бих могла да заповядам — ако се окаже, че вие не си знаете мястото и по такъв начин спъвате естественото и логично развитие на едно ново общество.

Крайман се засмя тъжно.

— Какви безразсъдни приказки! — каза той. — И особено какъв език за една жена! И аз се питам дали една така наречена политически школувана жена може да мисли непредубедено и да има усет за отсенки. Онова, което чух от вас, ме кара да се чувствавам още по-зле, отколкото досега.

Обаче София Стерелефелд не го щадеше. Каза му с присмех:

— Откъде да зная какво сте искали да чуете.

Но той продължи:

— И се питам още дали този преднамерен начин на мислене не е по-неестествен и по-нелогичен за жена, отколкото за мъж. Не е ли била винаги жената, която е проявявала многостранно разбиране за нещата чрез своята интуиция, чрез силата на своето въображение?

Сега София Стерелефелд се изсмя явно презрително, а очите ѝ изразяваха студенина.

— Да — каза тя, — жените и робите са могли и досега всичко да разбират. Нямаше как. А сега иде ред на господарите. Но защо говоря това? — заключи тя. — То няма абсолютно никакъв смисъл.

Но Крайман вдигна ръце, сякаш да я закълне:

— Не, не, не си отивайте сега, останете още за малко! Ах, София Стерелефелд — каза той успокоително, — днес вие трябваше да се посмеете, задето аз въпреки всичко ви намирах симпатична, въпреки всичко. И продължавам да твърдя същото. Де да можехте и вие да мислите така за мене! — С учуден и умолителен жест той си протегна ръката на масата. — Ако останете сега — каза той, — ще ви кажа колко много трябва да разбере един господар.

Но София Стерелефелд бутна стола си назад с тласък и каза с присмех:

— Благодаря ви. И това го зная отдавна. Вие не сте оценен. Не постигнахте онова, което искахте и което можехте да постигнете. Трябваше да разберете, че щяха да бъдат много глупави, ако ви направеха главен губернатор. До това се свежда цялата работа. Или може би не, а?

За Крайман това беше вече много. Той изпъна гръб, сви юмруци и я загледа с очи, които мятаха мълнии.

— Не — каза той с неестествено тих глас, — не-не! Ако само бихте искали да ме изслушате! Онова, което трябваше да разбере, е нещо по-тънко. — Той се бе запъхтял. Толкова усилия му струваше да се владее. С най-голямо удоволствие би я изругал и напляскал.

— Но въпросът е — продължи той — дали добре ще ме разберете. Защото тук се касае за един вид трагедия на интелигента. Да, смейте се. Аз върша фактически повече от онова, което се изисква от мене. Всеки личен проект на интелигентния човек се проваля. Това е закон, който важи сигурно и в деловия свят. И какво има насреща за компенсация? Нищо, абсолютно нищо! Дори никаква свястна идеологическа мисъл за някакъв по-добър свят в бъдещето. Разбирате ли ме? — Той се изсмия язвително, загледа се замислено пред себе си и започна да си търка челото морно и продължително. Когато погледна отново към нея, беше се успокоил и каза вяло: — Има два вида хора, които преуспяват в живота. Първо, това са простаците, защото при тях липсват условията за провал, и те живеят чрез своите страсти и своите мускули. Погледнете само тоя Вингс: само страсти и мускули! Не може да става и дума за мозък. А другият вид са тези, които тъкмо от неблагоприятията черпят своите задачи в живота. Това са хората на изкуството. А за всекиго, който се намира във от тия две категории, животът е математическа задача, чието решение никога не се получава. При една жена, например София Стерелефелд, максималното, което може да се постигне според мене, е един по-голям или по-малък интелектуален компромис — и затова ви питам и друго, дали ще можем още да се срещаме в бъдеще, но не и в рая, който тия двамата мислят, че са намерили.

И тогава София Стерелефелд запита напълно спокойно:

— Кой двамата?

— Този Вингс — един Адам, съставен само от страсти и мускули — и Луиза Рифефорд — една Ева, която, естествено, лесно го държи под своя власт. Обаче, София Стерелефелд, един интелектуален компромис. Действително аз не съм така глупав и така отвратителен, както може би вие в един повърхностен разговор... — Почувствува несигурност и замълча.

Сините очи на София Стерefeld веднага го загледаха с искрящ поглед. И нейното лице, с хубавата бяла кожа, сега отново доби мекостта си от времето на вечерята, когато той я намираще завейана, но приятна.

— Та, значи, София Стерefeld — подзе той отново с известна колебливост...

— Луиза Рифефорд с Вингс? — прекъсна го тя, като го изгледа доволна и с искрящи очи. — Сигурен ли сте? Ах, така било, значи, с Вингс!...

След като тя си отиде, той остана не по-малко от час в бара. Често вдигаше ръка с повелителен жест и пиеше толкова бързо и много, колкото можеше. Седеше с подпряна на гърди брадичка и гледаше пред себе си с размътен поглед. От време на време промърморваше нещо и се изсмиваше кратко и презрително. Беше дълбоко огорчен и с удоволствие би започнал високо и грубо да ругае. „Сган, която измерва твоята човешка стойност от гледището на химери и която намира рая в една зала за танцуване! Но ако похлопаш на вратата им с твоите душевни страдания?! Няма ги в къщи, макар и да умираш!“ Най-после той стана и напусна бара. „Викай до прегракване, ако искаш, няма да те чуят. — Пое нагоре към палубата — мъчително, с препъване. — Ако се предадеш, тъкмо тогава ще те оставят да пукнеш.“ Излезе на палубата и отиде при релинга. Там, опрян с две ръце на ръба, той се наведе напред и се загледа в дълбочината. Така, отвратен от света, той заоплакваше своята слабост, своите чувства. И си мислеше: „Никога вече, никога вече, ще пукна, бога ми!“

Под него лежеше водата, мрачно вълнуваща се сивоцветна стихия. Стената на кораба се губеше под него в една вдлъбната линия. От всички илюминатори, които се намираха там, но не можеха да се виждат отгоре, струеше светлина. Светлината обгръщаше кораба в една сива овална линия, зад която се намираще непроницаемият мрак. Той загледа нагоре. На небесния свод нямаше ни една светлинка. Навред — същата безпросветна чернота. Само че ако се загледаш по-продължително, докато ти самият бъдеш проникнат от мрака и погълнат от него, небето ще се открие и тук-там ще заблещука някоя малка звезда. При тая върховна залутаност в мрака светлинката започва да мъждука — бледа като въгленче, неуловимо просветваща като късче кристал. Така беше; едва при тази върховна залутаност се

отвориха небесата, но високо и недостижимо: върховна отреченост — можеш да си пукнеш! После той отново загледа водите край кораба, след което се обърна и се опита да обгърне с поглед целия кораб, този движещ се дворец. Колкото и солиден да беше този движещ се дворец, той беше една малка къщурка в безкрая на мрака. И голяма работа ли ще е, ако рече да се затрие с всичката човешка паплач в него?! Той се опря с гръб на релинга и загледа втренчено пред себе си. И вече не оплакваше нищо — нито слабостта си, нито емоционалните си несрети. „Животът — помисли си той колкото мрачно, толкова и философски — е като жена, хубава жена, която може да ти причини и сълзи, така е. А всички други са твои любовни съперници. И ако заплашват да ти отнемат любимата, разбий им черепите или ги застреляй без пардон...“ В този миг непосредствено пред него изведнъж се изправи една фигура. Беше Вингс. Той стоеше обърнат с гръб към светлината. Главата му се наведе към него в сянката. И Крайман видя едно месесто, пълнокръвно лице, в което беше издълбана тъпа и безсърдечна усмивка, и очила, които прикриваха душата на образа.

— Щурман Вингс, нали? — Гласът му прозвуча дрезгаво. — Възвърнахте ли си рая? — Вингс го загледа неподвижно. — Едно ново „В начале“, нали? — И се разсмя дрезгаво, след което вдигна ръце: — Но внимавай, момче, да не ти го отнеме отново бог! — И пак се разсмя: — Рай, но не на земята, а на море. Внимавай! Ако бог поиска да ти го отмъкне, то ще бъде ни по-малко, ни повече от един честен моряшки гроб. — И пак се разсмя и направи един отвратителен жест: с двете си ръце той изобрази във въздуха една спускаща дъска, долният край на която беше непосредствено над сивата морска повърхност...

Вингс се спусна към каютата си, седна при масата и започна да вписва в корабния дневник. След отбелязването на местонахождението на „Кръстоносецът“ той остави писалката и скри лице в ръцете си. Ако това беше дневник по негов вкус, нямаше да го затвори, а щеше да напише много работи, които видимо нямаше да имат нищо общо със службата, но може би щяха да засягат съдбата на този кораб, ако не и да я решат. В един дневник по негов вкус той не би искал да премълчи онова, което току-що му се бе случило на палубата; не само загатването за една честна моряшка смърт, но и преживяното преди тази злокобна среща. Впрочем това ще да е било някакво видение, не

можеше да бъде другояче. Кой е виждал някога морето такова, каквото той мислеше, че го е видял малко преди това? Държеше си ръцете притиснати на лицето. И все пак, ако и да беше видение, то имаше същевременно такава реална сила, че именно по тази причина добиваше може би значение на нещо реално. Той си разтърка очите и разтри лицето си. И загледа втренчено пред себе си. Старателно обмисли какво би поверил на дневник по негов вкус. „В дванадесет часа през нощта — оформяше той — изглеждаше, че «Кръстоносецът» се намираше в района на топло течение — с по-мек климат, отколкото е възможно на тази географска ширина и в този сезон. Водата от двете страни на кораба при удълженията му лежеше някак потисната, сякаш подчинена на тайнствена сила. Очевидно, имаше някакво усилие за съпротива, защото от дълбочината напираше противосила, която сякаш щеше да избухне, за да придаде на морската повърхност същата разюзданост, каквато се наблюдаваше по-надалеко.“ Защото откъм хоризонта отляво и отдясно той чувал как бурно се надигали стихийни вълни под напора на нисък вятър. Те настъпвали с огромна мрачна сила, сякаш се заканвали, сякаш били вестители на страшни известия — той не знаел с какво да ги сравни, — но досега те все още намирали неумолимо препятствие в очерданията, дето се движел „Кръстоносецът“. Тук Вингс се огледа. Светлината на каютата му беше ясна и спокойна; всичко наоколо му изглеждаше по-близко и по-познато откогато и да било. Той се заслуша. В сърцето на „Кръстоносецът“ бумтяха машините. Какво можеше още да го тревожи тук сега? Погледът му се спря на един портрет, който стоеше срещу него на масата. Беше портретът на майка му: сериозна, почти хладна и горда — тя го гледаше отсреща. Той се наведе по-близко над портрета и сякаш искаше да ѝ заговори: „Какво ще кажеш сега? Какво би направила?“ Всъщност той добре знаеше какво би направила тя, но дали то би имало значение и тук? Пое писалката с колебание: „Онова, което ме затруднява, е въпросът, дали трябва да запиша в едно официално донесение преживяване, което изглежда ирационално.“

Той спря и отново загледа гордото лице в портретната рамка. „Дали не е по-добре на четири очи да споделя с капитана, че ми се стори, сякаш през океана беше прекаран военен път? Против волята на боговете или против волята на демоните — така незабележимо изглеждаше подчинението на тази воля пред друга, насрещна сила!

Военият път, който води към определена цел — към спасение или към гибел.“ „Това би могло да стане, момчето ми, но да не би твоят разказ да се окаже игра на фантазия и на какво би могъл да се позовеш тогава, след като фалшът стане очевиден?“ И той записа по-нататък: „Струва ми се, че трябва да добия смелост за това нещо, каквото и да стане. В дванадесет часа през нощта ми се стори, сякаш «Кръстоносецът»...“ След като записа кратко и ясно своето преживяване, той отново се загледа. „В подкрепа и защита бих могъл да приведа — помисли си той, — че в живота често ни се случва много неща да ни се изплъзват от вниманието, защото възприемаме, преживяваме и мислим в една затворена система. Много често дори поставяме във взаимна връзка явления и събития, без да се грижим за указания, които биха могли да открият съвсем друга зависимост, но на които не се отдава никакво значение.“ Тук той погледна към портрета на майка си за съгласие. Това, което той приведе, беше и нейното схващане. Възхищение и признателност за миг пропъдиха безпокойството му. Беше колкото успокоително, толкова и трудно да измериш своите преживявания, настроения и ходове на мисълта си с една бдителна непредубеденост, която действа като много чувствителен психически сеизмограф, и след туй да направляваш съответно своето държане и поведение. Тя можеше да стори това нещо и той, нейният син, щеше да надделее на всякаква боязън, която би могла да го възпрепятства. Той отново насочи писалката към хартията, за да продължи записването, и тогава на сърцето му легна същата, почти надменна гордост: „Преди да ме разтревожи това видение, случи се нещо друго. Непосредствено след отплаването се запознах на борда с една жена, която ще обичам до смъртта си. Не бих го отбелязал, ако тази знаменателна за мене случка не бе станала причина за една такава възприемчивост към нещо така забележително, каквото е едно видение. Тя е красива. И все пак аз не съм в плен на оня вид възторг, който би обяснил впоследствие една измама на сетивата. Не се касае за любовно замайване, съвсем не! И затова може би видението е още по-обезпокоително...“ Той спря и се замисли: как би могъл да докажеш някога, че тук не се касае за обикновено влюбване, а за среща, в която вие сте се открили завинаги? Тя беше неговият добър гений, а той — нейният. Една-едничка дума — и те вече знаеха какво щяха да си кажат. И беше невъзможно, от друга страна, да се намери

точната дума, която би осигурила за другите разбирането на техните големи чувства. Невъзможно! Замечтан, той проследи колко лесно му се удаде да ѝ обясни какъв е бил животът му досега. Любовта между мъж и жена, което било нещо съвсем различно от приятелството или милосърдието, в тази отвлечена форма винаги му се бе струвала като илюзия. Там имаше страст и тя беше реалност, но може ли тя да се съчетае с приятелството или милосърдието? Той не мислеше за това.

Когато се върнеше от рейс, намираще майка си в нейната малка вила, която лятно време от всички прозорци гледаше към тревни площи, заключени в огради, които биваха отрупани с люляк, а по-нататък, докъдето окото ти стигне — гори. А зиме там го чакаше успокояващ уют, дето горяха дърва и се носеше миризма на смола. След дълги разговори с майка си той често отиваше да се разходи. И при тези самотни разходки не веднъж се е чувствувал щастлив и възприемчив за идеи, които му се струваха откровения. В такива настроения той вярваше в съществуването на една страст, която разпалва не само тялото, но и душата и в която всичко мило на този свят намира своето отражение в любимия човек. И тогава той започваше с нетърпение да очаква следващия рейс. Но щом напуснеше този рай на тишината и размисъла, намираще само приключения, които започваха с опиянение и отмираха в изтрезняване. Той се пренесе за миг в мрачните пристанищни кръчми, дето бе свикнал да вижда гълбините на копнежа като опасни за живота пропасти. Но беше така, сякаш не се връщаше мислено към себе си, а към някой напълно чужд човек — така непознат му се виждаше този Артур Вингс от миналото. „Вече нямам никакво минало“ — мислеше си. И тогава неочаквано за самия себе си започваше да се оглежда наоколо. Никакво минало ли?

В каютата му още беше тихо като доскоро. Машините в сърцето на „Кръстоносецът“ бумтяха още по-приглушено и неуморно. Но горе се чуваше мощното думкане на вълните, които се удряха о стените на кораба и се разпиляваха. Той се заслуша дълго и съсредоточено. Бурно беше сега морето — такова, каквото беше първом само на хоризонтите. Безопасната зона, значи, не съществува вече. Той нервно прелисти изписаните листа в корабния дневник. И зачете каквото бе записал: „Около дванадесет часа през нощта изглеждаше, сякаш «Кръстоносецът»...“ Кой би повярвал туй нещо? Военният път

свършваше. Защо ли не бе повикал някого за свидетел на всичко онова, което мислеше, че вижда със собствените си очи? Обзе го безпокойство, по-силно от предишното. Никакво минало ли вече? Това приличаше на злокобно загатване. И изведнъж пред духовния му взор застана онова, което си бе помислил доскоро, когато седеше срещу любимата, обзет от някаква странна тъга. Докато миналото беше погълнато от тази любов, то цялото бъдеще изглеждаше лишено от всякакъв смисъл... Цялото бъдеще лишено от всякакъв смисъл? Но дали той не си го помисли само от уплаха, защото неговата любима не беше свободна? Или пък това моментно отчаяние се бе появило на една по-висока плоскост на неговите чувства? Поради инцидентността на пълното щастие поне на земята? Поне на земята — повтори той, затвори очи и отново се заслуша в думкането на вълните и бумтенето на машините. Бурно беше морето, но за истинска буря още не можеше да се говори. Кой знае! Може би преди бурята щяха да бъдат вече в някое сигурно пристанище. Но не, той знаеше, че нямаше да стане така. Отново отвори очи и тогава загледа сериозно, почти тържествено към портрета на майка си. Нейното хладно и гордо лице издаваше самочувствие. Очите ѝ гледаха с някаква по-твърда сивота, отколкото тия на сина ѝ, но устата ѝ беше по-фино изрязана и по-одухотворена. Разучавайки тези така близко познати черти, нейният син движеше устни. Мърмореше си: „Тя винаги говореше спокойно и всичко, което казваше, говореше за такт и смелост. Дотам аз никога няма да стигна, но все пак дано от моето държане и поведение се вижда, че съм неин син.“ Стори му се, че това го ободри като молитва, защото тогава прибави в корабния дневник следното, за което отначало му липсваше смелост: „Освен това застрашително видение тази вечер имаше и предварително загатване за смъртта: Така например моята любима ми каза, че винаги е копняла за това щастие, но че и много се страхувала от някаква катастрофална случка. А едно съвсем открито и същевременно отвратително загатване за смъртта направи на края един от пътниците, когато срещнах през нощта на палубата. Може би щях да го замоля да стане свидетел на чудното явление, което аз вярвах, че възприемам, ако самият той не бе допринесъл в значителна степен за това странно напрежение на борда. Още преди това той седеше в дансинга, дето имах първия си важен разговор с моята любима. Настроението там беше така празнично, така прекрасно, сякаш всеки

по свой начин участвуваше в нашето щастие. Само той ни дебнеше с една зловеща усмивка и със скрит зад дебелия поглед. Нито за минута не ни изпушаше от очи. В един миг моята любима ми протегна ръката си и този жест имаше дълбоко сантиментално значение, което аз още нямам смелост да измеря напълно. Непосредствено след това той изчезна като заклет дявол. Но сетне, когато се движех сам по палубата и се чувствувах — по начин, който будеше в мене страх — избран от съдбата, едва тогава открих това злополучно течение, а след туй и дявола, който се беше облегал на релинга. Той стоеше там и сякаш ме чакаше. Загледа ме със същата зловеща усмивка, вдигна ръце и описа един жест на плъзване в морето: един честен моряшки гроб...“ Вингс остави писалката. Подпрян на лакти, той скри лице в ръцете си, сякаш искаше вече да се изключи от външния свят. Какво значение имаше всъщност случилото се там? Ако е можел винаги да се изключва от външния свят, щеше да се свие сам в собственото си сърце. Притисна по-силно ръце към лицето си. Добре знаеше, че не е възможно — да се свие сам в собственото си сърце и просто да бъдеш щастлив. Едно недосегаемо и лъчезарно чувство на щастие в сърцето, подобно на скъпоценно украшение, което е добре заключено в някоя кутия. Това не е възможно. Щастиято лежи във външния свят като златна жила в някоя скала. Трябва да я разбиеш с кирка и динамит, да издържиш на суровите климатични условия и особено да вземеш мерки да отклониш от мисли за убийство и грабеж другите златотърсачи, които попадат само на камъни без никаква стойност. Той се загледа с усмивка. Разбираше я добре. Беше магическа игра, заклинанието на този човек-демон. Заедно — те представляваха огън, който можеше да причини пожар; заедно — те представляваха море, в което човек би могъл да се удави. Той я разбираше добре, неговата Луиза Рифефорд...

Телефонът позвъни. Той стана и се заслуша.

— Корабният дневник — запита капитанът, — къде остана той?

Вингс мина през няколко коридора и почука на капитанската каюта.

Капитанът лежеше на дивана и го загледа с навъсени вежди. Обикновено изглеждаше по-млад, отколкото беше в действителност, но сега, на студената светлина на електрическата лампа, трапчинките около устата му, които свидетелстваха за умората му, лежах

дълбоко; а очите му, очертани с червено, изглеждаха като гаснеци. Страдаше от безсъние. Единственото нещо, което можеше да му помогне срещу него, беше една жена в леглото до него, и то най-добре собствената му жена. На борда той търсеше утеха в някоя бутилка, но в нея не се криеше никаква радост за него. Когато Вингс влезе, той остана в легнало положение; загледа го с навъсени вежди и вяло посегна за дневника. И каза:

— Нищо особено, естествено.

Вингс отговори:

— Може би нищо особено, но мога ли да остана, докато го прочетете?

Тогава капитанът му показва мълчаливо един стол и отвори дневника.

— Аха — каза той, — „нищо особено“. Та това е цял роман!

Той чете с намръщено и печално лице, без да вдигне очи. И когато прочете докрай рапорта, посегна към писалката и го парафира, сякаш нямаше нужда да прави ни най-малка забележчица. Но след туй спокойно остави дневника на масата до себе си, настани се удобно на възглавниците и го загледа продължително и изпитателно. И най-после каза:

— Никога не бях те смятал за романтичен глупак. И как е възможно това с мене, познавач на хората?!

Вингс стоеше с наведени очи и каза тихо:

— Не се учудвам, че казвате това.

Капитанът, сякаш нечул отговора, взе една бутилка, която стоеше до дивана, наля в двете чаши и притика едната към Вингс.

— Своя рапорт можеше да съставиш по малко по-трезвен начин — каза той. — Минахме през една област на депресия, това е всичко; останалото е от фантазията на един романтичен глупак. — Вдигна чаша и кимна на Вингс. — Един глупак, чиито услуги аз вече не искам да ползвам след този рейс — заключи той.

Вингс стана от стола си.

— Не, не, не ставай. Не изглежда да ти се спи. А на мене почти никога не ми се спи или по-точно казано: почти никога не спя. Можем, значи, още да си поприказваме, и то откровено. Сега, когато вече не сме приятели, можем да си поприказваме дори по-добре отвсякога.

Когато напуснеш, ще те забравя, и то с всичко, което е свързано с тебе. Та ми разкажи сега — имаш ли често такива предчувствия?

Вингс го загледа недоверчиво:

— Не.

— О — каза той тогава, — това е по-лошо. Мога да си призная, че съм суеверен. Значи, не ми харесват такива отклонения у един нормален човек. И бих искал още сега да те няма на борда. Колкото и да е тъжен животът — сам и без сън в койката, — не бих искал да умра. Но добре е според мене — продължи той — да се държим така, сякаш нищо не се е случило и нищо няма да се случи. Няма да го изкушаваме тоя твой дявол. — Той взе дневника и изкъса листата, които Вингс беше изпълнил. — Трябва ли да го запазя — запита той — като доказателство, че не принадлежиш на един кораб, или ще бъдеш така любезен сам да си подадеш оставката? — След туй капитанът грижливо накъса листата на парченца и каза: — Никога не е благоразумно да искаш да виждаш по-далеч от носа си. Ако не желаеш да предизвикаш съдбата, то трябва да се отнасяш с нея джентълменски. Особено не си прави труд да разбереш нейните загадки и шеги.

Вингс вдигна рамене.

— Това не беше от някаква склонност — каза той. — То ми се натрапи.

Но на това капитанът се изсмя презрително.

— Така си и помислих — каза той, — че ще ми отговориш с нещо такова. Но сега, когато вече не сме приятели, мога да ти кажа още нещо: ти си един дръвник. Дори когато ти се натрапва, трябва да избягваш да го виждаш. — И дори за миг се ядоса. — Дръвник си — повтори той с рязък отклоняващ жест. — Представи си, че всеки следи съдбата — това ще бъде прекрасно, а? Или си представи, че аз винаги си следя сърцето, което от време на време подрънква като ръждясал будилник. Представи си, че... never mind^[6], пий сега. — Той взе чашата си и даде пример. И веднага наля отново. — Ти дяволски приличаш на дух — започна той сега малко по-спокойно. — И определено не на млад човек, който е покорил най-красивата жена, която е била някога превозвана от Холандия към Индонезия. Между прочем що се отнася до тази жена, аз, естествено, ти забранявам да се

занимаваш с нея повече, отколкото това се позволява от обикновената учтивост.

Тогава Вингс го загледа високомерно.

— Излишно е да ми го казвате — каза той, — и добре знаете това. Дори ако не си кажем никаква дума...

— Да, какво от това? — запита капитанът с интерес.

— Тогава то няма да има значение — каза Вингс. — Така или иначе ние си го знаем.

И тук капитанът избухна в смях, беше дори злобен смях.

— Така, така — каза той, — вие си го знаете. И какво си знаете? Това, че сте се открили? Че ще преодолеете всички пречки? Че ще бъдете заедно през целия си живот? — Той се оживи, седна на леглото и го загледа подигравателно. — Познатата приказка — каза той: — „И още дълги години те живяха двамата щастливо.“ Но откъде са взели изкуството да се живее, което е нужно за това, приказката не казва. — Взе си чашата и пи. — Слушай — каза той, — сега вече не сме приятели. Скоро ще те забравя, а и ти ще ме забравиш и затуй сега искам да ти кажа нещо. Никога не вярвай, че заедно знаете. Знаенето е нещо, което човек върши сам, и това е много добре. Виж. — Той измъкна портфейла си и извади от него една снимка. — Виж — каза той, — жена ми.

Вингс взе снимката и се загледа в нея.

— Виждаш — каза междувременно капитанът, — че тази твоя хубава жена не е единствената на света.

Вингс не вдигна очи, а само кимна в знак на съгласие.

Жената на снимката съвсем не беше хубава. Можеше да изглежда красива само за омагьосаното око. Тя беше млада — много, много по-млада от капитана с неговото похабено сърце. Беше млада и имаше просташки и нахален вид. На снимката тя носеше една лисица около шията си и гледаше с властолюбиво повдигната наляво брадичка, но с неподходящ за нещо замечтан поглед в празното пространство. Но човек би могъл добре да си представи, че тя може да се смее с метално твърд глас и че при това нейният сив поглед си остава също така метално твърд и неподвижен.

— Как според тебе — запита капитанът с тон на известна интимност — се оправям с тази млада жена, а? Как според тебе ми се удава да бъда щастлив с нея вече години наред? — Не изчака отговора.

Загледа Вингс многозначително и проникателно със своите зачервени от умората очи и каза: — Никога да не гледаш по-далеч от носа си. Това е изкуството, което трябва да разбереш, ясно ли ти е? И никога да не я питаш какво е правила или какво ще прави, откъде иде и къде отива. И никога да не мислиш за онова, което е било вчера, и да не се страхуваш от онова, което може да стане утре — особено когато си моряк, — а да се наслаждаваш на момента, когато тя върви до тебе или седи срещу тебе на масата, или пък лежи под тебе в леглото. Това трябва да умееш, защото само то е важно. — Той направи пауза, изпи чашата си и след туй загледа отново младия си гост — с поглед, в който се четеше неговата убеденост. — Това е най-важното — повтори той. — И ако добиеш тази хубава жена, бъди смирен като добър християнин. Бъди смирено благодарен за всичко, което получаваш. Благодарен — когато вървиш до нея, седиш срещу нея и особено за всеки отделен случай, когато лежиш на нея. Но никога не искай да виждаш по-далеч от носа си, добре запомни. Защото това започва — виж по самия себе си — в по-високите сфери. Сега ти си мислиш, че около тебе шетат демони, които застрашават щастието ти, и това ти струва службата. Но по-късно ще започнеш да мислиш, че във всеки стенов шкаф се крие някой синковец, който ще я обсеби, щом я оставиш сама, макар и за пет минути. И това ще ти струва тогава живота. И какво ще ти остане след туй, бедни глупако? Нищо, нищо!

Вингс върна снимката и загледа своя капитан почтително.

— Извинявайте, капитане — каза той, — но защо не я сложите на масата или да я заковете на стената?

— На стената ли? — запита капитанът. — Благодаря. Няма да я излагам за разпродажба я! — И пак я сложи грижливо между книгата в портфейла си.

Около шест часа сутринта, когато капитанът — след като все пак поспя няколко часа — искаше да излезе на палубата, „Кръстоносецът“ се натъкна на една блуждаеща мина. Никой не би могъл да каже дали този факт бе достигнал до неговото съзнание. Тъкмо изкачваше последните стъпала, когато изведнъж се изтърколи на стълбата и остана там с разбит череп. Най-вероятното е, че в оглушителната сила на експлозията, която обзе кораба с бучене, пукане и разчупване, той не бе имал възможност да довърши никаква мисъл. Преди да бе разбрал, значи, той лежеше долу на стълбата. Черепът му приличаше

на разбита яйчена черупка — толкова хлътнали и натрошени места имаше по него! Прошарената му коса веднага залиня и се сплъсти като влакната на кокосов орех. По слепоочието му се спусна влажна струйка, тънка и подвижна — нито жълтък, нито белтък и никакво кокосово мляко, а яркочервена човешка кръв, капитанска кръв. Гледката беше мизерна и съвсем не подходеше на неговия ранг да лежи мъртъв там, в подножието на стълбата, като една от първите жертви на една корабна катастрофа. Ако беше попаднал като последен в обятията на акулите, то оцелелите щяха поне да поддържат мита за капитановия героизъм и жена му щеше да приказва с възхищение от неговата смърт чак до своята собствена смърт. Но сега той бе лишен не само от ореола на героизма, но и от възможността да промълви едно „сбогом“ — тихо и печално, — преди нормалната удавническа смърт да е разпиляла последните му мисли: „Сбогом навеки, моя женице, никога вече няма да се разхождам до тебе, да седя срещу тебе, да лежа върху тебе. При тебе преживях най-хубавата част от живота си. Прощавай и приеми моята смирена благодарност! — Портретът ѝ щеше да се удави заедно с него: — Моето раздрънкано сърце изскрипява като ръждясал будилник и спира. Същевременно морската вода облива твоя мил портрет, който сега ще остане навеки да лежи до сърцето ми!“ Не, не беше възможно. Той бе умрял, преди да бе забелязал това. И то без последен поздрав. Уви, това съвсем не беше достойно за възхищение. Напротив, в него имаше нещо несъместимо, нещо, което внушаваше страх. Без последен поздрав! Изглеждаше така, сякаш е излязъл за миг и можеше да се върне. Нещо такова можеше да си мисли тя отсега нощем, ако случайно биваше сама. През нощта, когато есенният вятър блъска по прозорците и кара и най-солидните къщи тайнствено да стенат. През нощта! И тогава в уплаха тя щеше да придърпа завивките над лицето си и щеше да си помисли: „Представи си, че неговият дух...“

Но капитанът не беше единственият, който умря, без да беше осъзнал това. Мината, сякаш направлявана от зли сили, бе ударила кораба право в сърцето. Машинното отделение бе съвсем опустошено и като пушеч фитил разрушението се предаде пряко през корпуса. По такъв начин и корабът, който се наведе силно встрани, беше вече труп.

След експлозията, която като гръмотевица за кратко време протътна в безкрая, настъпи миг на кратка тишина. Машините вече не

бумтяха, дори не се надигаше никакъв човешки глас. В този миг напълно затишие бог помете от неизмеримите простори последното було на мрака и си показа образа като утринен здрач. Той хвърли поглед долу над океана, видя катастрофата с кораба и тъжно се усмихна: „Още десет-двадесет човешки живота преминават в лоното на моята вечност — помисли си той. — Няма да си правя труд да търся кои са били те.“ Но все пак, когато причисли към земния прах разбитите и разкъсани трупове, които лежах на палубата, той спря замислен поглед върху едно човешко лице, което лежеше обърнато към неговия свят образ. „Не — каза той вероятно на няколко готови веднага да му угодят ангели, които искаха да го осведомят, — не ми трябва да зная кой е бил той.“ И ангелите се отдръпнаха леко като полъх на вятър. Бог започна да философствува: „Вижте този човек; очите му са помръкнали като късче матово стъкло, а косата му е залиняла като влакната на кокосов орех. Докато живееше, този човек имаше в черепа си един временен и ограничен космос, но ме създаде в моята вечност и безкрайност така, както му позволяваха неговите стремления и неговите схващания. Доколкото зная, не съм му давал никакъв знак. Сега той е мъртъв. И изтърва моя единствен истински божи знак; никога няма да знае, че неговият глупав стремеж към вечното е останал непостигнат, защото «бог ще те опази от вечността»“. Но тук ангелите не можах да се стърпят. Минаха напред леко като полъх от вятър, надуха своите тръби и затръбиха вечната хвала на бога.

Но тогава и долу се свърши с тишината. Избухна паника. Хората се спуснаха бурно през ходовете; всички викаха, всички напиреха да излязат. Но пропадането в средата на кораба ги върна обратно. И като зайци, които са изгонени от дупките с дим, те се юрнаха към палубата по страничната и задната стълба. Но там се стъписаха ужасени. Корабът показваше своята разбита страна. Той лежеше осакатен в мрачното море, а задната палуба изглеждаше вирната над водата. По средата на кораба пукаше и трещеше и морето нахлуваше там като противник, чиито неудържими атаки са постигнали пробив. Щурман Вингс бе вече поел задълженията на капитана. Стоеше на задната палуба, готов да спаси колкото може повече съществувания и ако е нужно, да пожертвува за това дори собствения си живот. Чуваше своите собствени заповеди, които той извикваше по мегафона, който държеше в лявата си ръка. Виждаше се как държи в подчинение едно

множество изпаднали в паническо отчаяние хора с револвер, който той държеше в дясната си ръка. И дълбоко в себе си чу началото на песента, в която се възпяваше онова, което щеше да стане по-нататък. Тя беше и нежна, и тържествена, тази песен, като тръбен звук на ангели.

София Стерefeld показва забележително присъствие на духа. Най-напред провери дали вратата на кабината не е затегната. Й едва тогава каза: „Дете, Виргиния, хайде облечи се — и бързо.“ Завъртя ключа на електрическата лампа, но вече нямаше ток. В полумрака тя изтегли куфара си сред кабината и извади оттам два запечатани плика, единия от които мушна под блузата си. „Ето — каза тя тогава, — запази това у себе си. Ако стане нещо с мене, занеси го на адреса, който е посочен на него. Не гледай така като изумена. Няма нищо особено, макар че Крайман, тоя голям идиот, сигурно така ще мисли. Тука има данни, заради които аз дори получих разрешение да се върна обратно. Ако има, значи, нещо особено, то е това, което ти казах.“ След туй тя помогна на Виргиния да си облече палтото и я поведе със себе си към коридора. „Можеш да смяташ това нещо за една тайна мисия — добави тя. — Значи, не трябва да се говори по него.“

Междувременно тя я мъкнеше със себе си, като я държеше за ръката, но наред пътя се натъкнаха на поток от хора, които се връщаха: „Назад, назад!“ „Ела, дете, Виргиния.“ Тя се задъхваше от напрежение. Едва тогава Виргиния даде да се разбере, че осъзнава за какво се касаеше. „Кръстоносецът“ загиваше. И сега, държейки се за ръката на София Стерefeld, тя се втурна във вихъра на една тълпа от разпъхтени и викащи хора. Те отчаяно си крещяха един на друг, че загиват, хващаха се един за друг, разбутваха се встрани, блъскаха се напред. София Стерefeld забави крачка. „Върви, дете, аз ида.“ На лицето й стоеше една лека усмивка на отчаяние. „Не мога вече. — И спря. — Удари ме в краката.“ Едва тогава Виргиния осъзна какво трябваше да прави. Преметна ръка около нея, за да я крепи. „Но полека“ — каза тя. Спокойно, сякаш правеха лека разходка по наведените ходове и косите стълби, те продължиха напред.

На задната палуба стоеше Вингс. В едната си ръка държеше мегафон, а в другата — револвер. Той командуваше, а матросите изпълняваха бързо и грубо. Изтикаха множеството към задната палуба. Тогава той вдигна мегафона и извика: „Тихо! Касае се за вашия

живот!“ — И веднага след това, когато се бе установила една жадуваща и натрапчива тишина — той завика с метално твърд глас: „Иска се спокойствие. Имаме на разположение още няколко часа (това беше лъжа). Сигнализирано е за помощ (и това беше лъжа, защото такава нещо беше вече невъзможно). От десетте спасителни лодки само пет могат да бъдат спуснати откъм ниската страна. От петте лодки една е разбита. Значи, разполагаме с четири. Предварително означеният ред за използване на лодките пропада. Жените и децата да минат напред!“ Той видя как жените и децата започнаха да се отделят от множеството и да минават напред. Видя тяхната уплаха и умолителните им погледи. Съвсем отзад стояха София Стерefeld и Виргиния, а зад Виргиния той зърна Луиза Рифефорд. Знаеше, че не трябва да се колебае. Нито секунда не биваше да се жертвува на нерешителността. С един поглед само можеше да се разбере, че няма да има място за всички жени и деца. И докато матросите започваха спасителната работа, той вдигна мегафона и завика със същия металнотвърд глас: „Жени, които могат да плуват, трябва да се откажат — в името на светия бог — от лодки и могат веднага, както мъжете, да се спасяват на салове или със спасителни пояси.“ Видя, че Луиза Рифефорд нещо зашепна на Виргиния, видя също, че София Стерefeld я забута с енергични движения, така че тя мина напред. София Стерefeld и Луиза Рифефорд отстъпиха назад с няколко жени.

Той хвърли бърз поглед към морето, което ядовито и разпенено клокочеше около разбития кораб и сякаш губеше търпение за плячката си. Тогава отново вдигна поглед към жените, които отстъпиха назад. Лицето му беше строго и изпънато, но вътре в него се надигаше едно тържествено чувство. Никога не бе чувствувал такова страхопочитание. Сложи револвера в джоба си и вдигна ръка. И отдаде чест... Но в този момент някой изскочи от множеството и мина напред. Това беше Крайман. Неговото пълнокръвно лице беше изкривено от смъртен страх. „Не мога да плувам! — извика той с див глас. — Мъжете, които не могат да плуват, също имат право на място в лодка!“ Вингс измъкна револвера. „Назад!“ — извика той и сложи пръст на спуська. Не стигна до слуха му онова, което Крайман продължи да вика, като обвиняваше и изискваше. В съзнанието му нахлу някакво чувство на празнота, сякаш губеше всякаква почва под краката си. Като през мъгла видя как Крайман вдигаше ръце нагоре в заклинание и с

подстрекателни движения даваше знак на тия, които бяха отзад, да минат напред. Видя го как убеждаваше, настройваше... И зад дрезгавия, надвикващ другите глас на Крайман вече се надигаше друг звук: някакво бръмчене, което одобряваше, заплашваше. Той не се поколеба нито секунда. Насочи револвера срещу Крайман и стреля. Макар че погледът му веднага се отвърна от него, той знаеше, че го бе засегнал. Насочи револвера срещу множеството, което се намираще пред него, и зачака. Тогава чу как Крайман тежко пристъпи към него и изведнъж се строполи. Револверът остана неподвижно насочен към множеството, лицето му се запази строго и изпънато. Но вътре в него чувството на празнота отстъпи място на едно чувство на твърда, гневна радост. Никога не бе чувствувал такава мъжка радост. И извика с металически глас: „Който пречи на спасителната работа, ще бъде разстрелян.“ И веднага след това: „Спускайте лодките!“... Настъпи дълбока тишина. Не се чуваше нищо друго освен металическият звук на лодбалките, които се разпущаха навън. Той видя, че погледите на тия, които бяха отзад, се отклониха от него и се насочиха към спускащите се лодки. И тогава изведнъж извика с прочувствен глас: „Бог да бъде с вас!“ И сякаш тия, които бяха отзад, се изтръгнаха от някаква зла омая. И му отговориха като в молитва: „Бог да бъде с вас!“... Той отпусна револвера и зачака. Стоя тъй, сякаш имаше много време. И чака, докато лодките вече лежаха във водата, докато се бяха отдалечили от смукателната сила на потъващия кораб. Стоя и гледа над главите на чакащото множество, към Луиза Рифефорд. Тя не откъсваше поглед от него. Видът ѝ беше много сериозен. Но под тази сериозност той виждаше нейната усмивка, Йоановата усмивка, пълна с прелестната тайна на любовта. „Той ме обича — мислеше си тя, — и то повече, отколкото е човешки възможно. И поради туй всичко трябва да върви тъй, както върви...“

Дълбоко в него с твърдата му радост се смеси тръбният звук на ангели... До Луиза стоеше София Стерефелд. Тя също се усмихваше, но не „подкожно“, не психически, а почти така твърдо и гневно, както Вингс се бе усмихнал изотвътре. Беше така, сякаш самата тя беше застреляла Крайман, такава една радост чувствуваше тя. Впрочем тази радост се бе зародила в нея отпреди. До този момент всичко бе вървяло така, както трябва да върви според нея. Големите закони на справедливостта се изпълняваха така, сякаш туй нещо изведнъж бе

станало необикновено лесно. Виргиния беше млада, а тя беше стара. И затова на Виргиния се полагаше да получи най-големият шанс да живее. Освен туй Виргиния имаше сега и този дубликат... Стерefeld беше доволна от себе си. Но още по-доволна беше тя от Вингс. Със своите действия той подпечата и освети нейната жертва, жертвата на всичките жени, които се отказваха от сигурно спасение. Вингс се реши на крайни мерки, за да защити от егоизма саможертвата, това висше начало в едно човешко общество. Вингс трябваше да поеме задължението да застреля егоиста. Затуй тя лесно му прости неговото бръщолевене за „името на светия бог“ и за неговото: „Бог да бъде с вас!“ Мислеше си: „Ако това не бяха случайни фрази, то той в ролята си на християнин с револвер в ръка бе взел хубав пример от светия човек в храма, който бе употребил «бич от върви». Той също знаел как да се държи срещу изпозвачи... Изпозвачът получи куршум в гърдите... Почувствува остра болка и силно притисна мястото с ръце. Бързо потърси някаква възможност — дано не е много сериозно; куршум в гърдите... Но тогава усети, че сърцето и белият дроб се разпукаха и гърдите му изведнъж се обляха с кръв. Пред очите му притъмня. Пристъпи напред и това беше една огромна крачка: той редовно влезе в гълбините на вечността...”

Образът на бога изпълни целия небесен свод. Той, който „всичко вижда“, загледа надолу към всичко, което ставаше на земята. Видя как големи и малки катастрофи ставаха в негово име. Загледа надолу с лъчезарно спокойствие. Какъвто и да биваше резултатът, той биваше добър, щом е било в негово име. Щастливи и нещастни, спечелили и загубили — всеки в своята съдба величаеше неговата неизследуема мъдрост. На божия образ се появи искрица ирония и това беше вече проникването на една бледа слънчева светлина. Той се наведе още пониско над земята и загледа направо през черепите на своите чеда. Как се виеха там извивките на мислите! Това бяха лабиринти, в които само мислещият знаеше своя път. Но едно нещо беше сигурно: всички пътища в един такъв лабиринт водеха към него. Той знаеше това; той беше големият въпросителен знак в края на човешкото съзнание, един въпросителен знак, който от памтивека се е стилизирал в удивителен знак.

Макар че в този миг от вечността в океана ставаха много покатастрофални събития от това, неговото свято внимание беше все пак

привлечено от този един кораб. Корабът лежеше неподвижен с едно злополучно навеждане на левия борд и с високо вирната задна палуба. В непосредствена близост той видя четири лодки, които се мятаха в буйните води, и го обзе любопитство: Какво ли ще стане с тях в негово име? Освен туй той видя във водата една гъмжаща човешка маса, която дрейфуваше на спасителни гуми или се залавяше за саловете и се изкачваше по тях. Той видя как с отчаяна упоритост се водеше борба за мъничко живот. За едно местенце на такъв един сал, на такава една гума, те биха могли да си натиснат главите един другиму, да стиснат гърлото на другия до удушаване, да си разбият черепите. За да се осигурят един срещу друг, те бяха се съгласили, че такова нещо не можеше да става в името на светия бог. А ако все пак ставаше, то жертвите щяха да го приемат все пак като проява на неговата неизследуема мъдрост. Бог се усмихна за втори път, иронично, и това пак означаваше слънчева светлинка. Междувременно божиите ангели припряно размахваха криле от небето към земята и пак обратно. В гъсти ята те се спущаха надолу и отново се издигаха. Небесни лешояди!

Когато наситиха своето мило любопитство към човешките работи, те останаха на прага на божието внимание, като горяха от желание да разкажат какво са преживели на земята. Затова и всички вдигнаха своите тръби и протръбиха благопристойно, но настойчиво: „Ах, изслушай ни!“ Но бог не обърна внимание на настойчивата им молба, не обърна внимание дори на нищо друго, което ставаше на земята, а гледаше само към кораба. Той съвсем не беше изоставен, нито беше готов да потъне. И все още се хвърляха хора през борда му. И докато се хвърляха, той гледаше право през техните черепи в лабиринтите на мислите им. А те бяха изоставени. Най-много — тук имаше откъслечи от мисли, които се гонеха в безпорядък и изумление из загадъчните ходове, сякаш в краищата на тези ходове ги чакаха примки и капани. Той проследи хвърлянето на хората във водата. Видя как те се скриваха и отново се показваха над водата и тогава още веднъж прочете мислите им. „Още не е готово — помисли си той, — все още усилията им са как да се запази краткият живот, колкото и ясно да си представят блажения живот в лоното на моята любов и моята вечност.“ Тогава той отново отправи поглед към кораба и прочете името „Кръстоносецът“. Божията изненада беше голяма:

кръстоносец? И тук ангелите отново трябваше да правят напразни усилия да се овладеят. Те все още тръбяха: „Ах, та обърни ни внимание де!“ И дори с по-малка благопристойност, но с по-голяма настойчивост. Кръстоносецът? — Те застанаха на прага на божиято внимание и в отговор прогърмяха със своите тръби: „В чест на бога!“ Обаче бог в инертността, присъща на неговото битие извън времето и пространството, все още отказваше да им обърне внимание. И се наведе още по-ниско над земята, като търсеше „свещената земя“, към която този кораб трябваше да държи курс. Да можеха сега ангелите да му я покажат! Те стояха на прага и тропяха от вълнение и нетърпение. Прибраните им криле потръпваха. Те хвърлиха бърз поглед към земята и пак протръбиха: „Ах, та чуй ни де! В чест на бога!“ Но понеже бог продължаваше да гледа, това сменящо се поглеждане и протръбяване вече измори ангелите и те решиха да образуват две групи: едната да гледа, а другата ще тръби. И едната група нададе: „Ах, че изслушай ни де!“ А другата: „В чест на бога!“ По такъв начин се създаде един вид канон: „Ах, че изслушай ни де!“... „В чест на бога!“ Това зазвуча така великолепно, че започна да отеква на земята, и се създаде една такава благоприятна атмосфера, в която смъртни могат понякога да се издигнат сами над себе си, в които самите те могат за кратък миг да бъдат като ангели...

София Стерелефлд вече никак не усещаше студено. Бе погълнала толкова много вода, че вече не чувствуваше никакво гадене от нея. Знаеше, че ако сега веднага бъде извадена от водата, може с помощта на грейки и вълнени одеяла скоро да бъде възвърната към нормалната човешка температура. Но знаеше още, че първом трябваше да повърне литри вода; после вследствие на треската щеше да има разни видения и накрай все пак щеше да умре. Невъзможно беше да си представи друго развитие. Беше вече твърде надълбоко останала насаме с океана. Вече не си чувствуваше краката. Тялото ѝ беше една тънка преграда между водата в нея и водата около нея. Беше тъмна като нощ — всичката тази вода. Тя се движеше около нея като вихър от черни воали. Зад нея лежеше корабът. От време на време той можеше да се вижда през воалите, но тя не можеше вече да си обръща главата. Непосредствено пред себе си тя видя някой, който удряше ръце във водата, но твърде безсилно и твърде вяло, за да може да разкъса воалите и да стигне до нея. Тя видя лицето му, в което не се виждаше

отчаяние, и заграбващата му ръка — без сила. „Съжалявам — помисли София Стерefeld, — но никак не мога да ти помогна, колкото и да бих искала.“ За миг воалите се развихриха от само себе си и се разтвориха и тогава тя го видя още един път — едно детски трогателно усилие да плува и едно бяло, безизразно лице. И сетне ѝ се стори, че то наведе лице към дъното на океана и воалите се развихриха над него. „Че отивай — помисли си тя. — Какво друго можеш да направиш!“ Тя вече нямаше абсолютно никакво тяло. Затова и не забелязваше, че от време на време над нея се мятаха буйни вълни. Самата тя се бе превърнала във вода. Сега вече не можеше нито да мисли, нито да чувства. Много далеко, но същевременно и ясно разграничено се намираще нейният спомен за живота на София Стерefeld. Но тя го съзерцаваше, без вълнение и без да чувства някакво сродство с него. Той не я засягаше. Фактът, че София Стерefeld е била дете, момиче, жена, майка, не представляваше вече никакъв интерес. Че София Стерefeld е работила и се е борила за братство, само по себе си това също не беше интересно. Сега тя беше самата самотност и самият океан. Вече не отваряше очи. Мяташе се като сляпа в океана. Вече нищо не чувствуваше, не мислеше и не виждаше. Само слухът ѝ беше все още настроен да възприема. И той долови едно голямо шуртене. Първом то шумеше заплашително, но скоро се усили и стана хармонично по тон. Това беше един заключителен акорд, който се откриваше и с който сякаш се смесваха все по-силно звучащи тръби. То стана всеобхватно. От него се роди една последна мисъл, която запламтя в нея, и за последен път я затопли и озари като човек. Изведнъж тя видя неизбежността и смисъла на смъртта: „Ние сме — като мъртви — единственото валидно и единственото неопровержимо *vivere temento*^[7] за ония, които останат и трябва да продължат борбата.“ Тя много искаше още веднъж да отвори очи и да погледне към небесния свод, но вече не ѝ се удаде. Тогава пък ще си отиде така — без да се сбогува с небесния свод, черепа над най-високо устремения човешки копнеж. Тя отпусна спасителния кръг. Океанът се затвори над нея, без тя да забележи. Заключителният акорд завърши с едно тежко тремоло на тимпан. А след туй настъпи тишина...

Когато — според мнението на бога — ангелската песен бе достатъчно дълго ехтяла през Космоса, той им даде знак. Те замълчаха в силна уплаха. Бог не произнесе никаква дума. Но неговите доволни

мисли им прозвучаха в ушите като тремоло на тимпан. Та не знаеха ли още последствията от своето пение? Ако у умиращите то извикваше възторг, то у ония, които трябваше да продължат да живеят на земята, то събуждаше желаниа, които никой бог не би могъл да задоволи. След туй той отново насочи вниманието си към „Кръстоносецът“. Чудното беше, че той поради замлъкването на ангелите и недоволството на бога неочаквано се наведе още по-дълбоко отпреди. „Изглежда, е вярно — помисли си бог, — че работите вървят лошо, ако моето око не ги наблюдава.“ Той отново хвърли лъчезарен поглед долу към кораба, който носеше името на неговата почетна стража, неговата охрана от памтивека. И се изненада. Сега обаче изненадата му не се отнасяше само до името на кораба, който не щеше да стигне до никаква свещена земя, а главно до сцената, която се разиграваше там. И колкото и сплашени да бяха, ангелите отново трябваше да правят напразни усилия да се владеят. Всички се изправиха пред прага на божие внимание и нетърпеливо затропаха. И един от тях — един ангел със сатанински склонности — дори мина през прага и грубо запя: „Наистина ще бъда обречен на човешки живот, ако това нещо не заслужава вниманието на бога!“ Беше много смело, защото там, очевидно, не ставаше нищо особено.

Въпреки това и самият бог не можа да откъсне очи от него. На палубата лежеше простряна надлъж една мрачна фигура, а две други фигури се прегърнаха, преди да се хвърлят в морето. Но малко ли такива работи беше виждал той? Първом той насочи вниманието си към мрачната фигура на палубата. Беше застрелян човек. Едно малко кърваво петно на дрехите беше доказателство за това. Бог се усмихна и за миг проблесна слънчева светлина. За него далеч не винаги беше неприятно, ако хората не се обезвредяват с думи, а рискуват с крайни мерки. Та защо им беше дадена способността да разсъждават и да действуват?! Той заостри поглед и загледа право през черепа в един уталожен човешки мозък. Ах, какъв печален лабиринт беше издълбан там! Тесни, несигурни извивчици, а също и мрачни тунели. А всичко това водеше към един широк изход с пътепоказатели на всяка крачка. Божие око се отвърна засрамено. Той си спомни как често човекът пълзи през собствен лабиринт като къртица и как често се е оказвало, че той съществува само чрез благодатта на кухите фрази. Бог се срамуваше от ония, които са го замислили, тъй, както едно

чувствително дете се срамува от своите невъзпитани, глупави, груби и пиянствуващи родители. Мислеше си: „Кой ли е бил оня така смел и доблестен човек, който е застрелял тогава?“ Но тук ангелите не можаха да се въздържат и прокълбяха: „Артур Вингс! Артур Вингс!“...

Артур Вингс сметна, че е настъпил мигът. Той стоеше на една високо вдигната празна задна палуба. Приблужи до нея и ѝ каза: „Още няколко минути.“ А след туй праметна ръце, та я прихвана и я загледа с втренчено внимание. Не откри никакъв страх в нейните очи и още по-малко откри оная екзалтация, която надделява над всякакъв страх. Срещна същата неотдавнашна тайнствена усмивка и изведнъж почувствува, че вътрешно се променяше. Неговата разпоредителна самоувереност вече отпаднаше като тежко задължение. Беше си изпълнил задачата. Той прочете това нещо в нейната усмивка и знаеше, че значението на тази усмивка се издигаше високо над всичко, което той би могъл още да направи или да каже. Обзе го силно чувство на смирение. Вече нямаше нужда да решава и да действа така, като че ли той беше самият бог. Сега ставаше въпрос за двамата — спрямо бога. Не беше нужно да ѝ се кълне още веднъж в своята любов. Каза ѝ само, че сега вече е дошло време.

Бог наведе поглед към Артур Вингс — човека, който доскоро трябваше да решава и да действа в негово име като някой бог, и това го изпълни със задоволство. Той насочи поглед към мислите, които се развиваха сега в мозъка на този мъж, и видя как той — сега, когато се касаеше за собствената му съдба — бе сменил своята богоподобна самоувереност с голямо смирение. „Кръстоносецът“? Та това беше Артур Вингс! Ангелите и тук не останаха бездейни. Те почувствуваха любовта на бога към Артур Вингс, заскриптяха с криле, вдигнаха тръбите и протръбиха с ликуване. Но тогава божието око падна на Луиза Рифефорд. В нейно лице той неочаквано откри едно от най-съвършените си творения и задоволството му порасна. Ангелите ликуваха. Той прочете мислите ѝ и тогава самодоволството му се уталожи. Ангелите също се укротиха и хвърлиха бързи, уплашени погледи един към друг и към океана. Видяха, че Луиза Рифефорд и Артур Вингс се хвърлиха там и започнаха борба с вълните. Какво ли беше онова, което особено досади на бога? Но тогава погледите им изведнъж се спряха като хипнотизирани на хубавото лице на Луиза Рифефорд. На лицето ѝ лежеше една усмивка, която ги очарова, но

едновременно с това ги накара да потръпнат. Това беше усмивка, в която копнежът към съвършеното се таеше и прозираше с най-пълна меланхолия. Една усмивка, която благоговееше пред този свят копнеж, но същевременно го отхвърляше поради невъзможността да бъде той удовлетворен на земята. Божието самодоволство се уталожи. Той се поклони дълбоко пред тази усмивка поради безсмислието на възвишения копнеж и откри в лицето на Луиза Рифефорд човека като своя играчка и същевременно като свой враг. Въздъхна и тази въздишка има най-печални последици: овошки бяха обрулени още неузрели, постройки бяха сринати, кораби в открито море бяха пометени; недалече от кораба хора, които се бяха качили на салове, не можаха да се задържат и отново изчезнаха във вълните; Луиза Рифефорд и Артур Вингс в своята борба срещу вълните бяха разделени. В един миг между тях се оказа разстояние от стотици метри.

Но Артур Вингс не се предаваше. Започна да плува — спокойно и упорито. Развихрените вълни отново и отново я закриваха от погледа му, но той не губеше посоката и продължаваше да плува — спокойно и упорито. Знаеше, че тя бе отнесена към кораба и че корабът можеше всеки миг да потъне. Знаеше как невярна и силна беше водата и как нищожна беше срещу нея неговата собствена сила. Но знаеше също, че трябваше да вярва в силата на своето смирение. След като бе решавал и действувал като бог, той трябваше да изпълни сега и това свое задължение от бога, т.е. да спаси най-милият и най-красивия човек, когото бог някога е създал. И затова плуваше спокойно и упорито напред, с дълги, тежки удари и като издигаше главата си колкото можеше повече над водата. От време на време, в някой благоприятен миг, той вдигаше глава и поглеждаше към нея над мрачната разбунена вода. Струваше му се, че колкото и бързо да напредваше, не я приближаваше; именно струваше му се, но това, естествено, не можеше да бъде. И плуваше напред спокойно и упорито. От двете му страни и отпред вълните се издигаха като гърбове на огромни делфини, които хитро и игриво пляскаха по водата под него, пред него и срещу него. Беше една грандиозна игра на необуздало игриви животни. Една грандиозна и опасна игра, защото всяко животно беше по-силно от всеки мъж. Освен това изглеждаше — но и то, естествено, беше невъзможно — сякаш животните бяха обзети от неукротимо желание

да играят. И забързаха редом с него така, че той бе повлечен от техния устрем напред, но сетне неочаквано се юрнаха назад, като предизвикателно се отклоняваха. Той си мислеше: „Трябва да я стигна, трябва!“ И плуваше напред спокойно и упорито, без да намалява темпото и — както той вярваше — без да се отклонява. Но това не правеше впечатление на никого — нито на бога, нито на игривите морски животни. Той беше всъщност играчка на вълните. Те го тласваха нагоре и го премятаха надолу, издигаха, го на гърбовете си и го хвърляха в подножието си. Но той продължаваше да плува напред; напъваше мускулите си до скъсване. От своя гръден кош правеше металически бруствер. Беше нещо повече от един кораб и също — нещо повече от човек. Нямаше нужда вече да мисли като човек, нямаше вече енергия, която да вложи в мислене. Имаше нужда само да плува. И ако първом това нещо изискваше съзнателно напрежение, сега то вървеше от само себе си. Той беше като вълна между вълните. Понякога се хвърляше на гърба на някой високо издигащ се „делфин“ и поглеждаше в далечината — дали тя е още там? След туй отново се спущаше между хлъзгавите гърбове, дето се задущаваше като в орлови нокти. Започна да стене. Вълните също започнаха да стенат. И неочаквано за самия него извика: „Всемогъщи боже, помогни ни!“ Вълните завикаха след него и викайки диво, нахлуха дълбоко в гърлото му...

Но тогава и всеки праг там, горе, бе прекрачен. Ангелите, тези музически същества, вече не можеха да гледат това. Крилете им увиснаха, като потрепераха от вълнение. Вдигнаха тръбите с погледи, които настойчиво умоляваха бога, и тогава ечна най-трогателната им песен. По техните бузи, по детски издути, се търколиха сълзи. Очите им, които можеха да блестят така прелестно, сега имаха безцветния израз на човешкото отчаяние. Пееха: „Всемогъщи боже, помогни ни!“ И тръбяха така, че тръбите щяха да се спукат — високо и мощно и с премала. Целият Космос и целият мозък на бога бяха изпълнени с това ехтене. Но се и касаеше за най-висшето нещо, към което ангели могат да се стремят в изнемога: към малко милост за човека, който живеел като животно на земята, но чиито копнежи се издигали в небесните висини... Бог разбра тази гореща молба. Изгуби своето лъчезарно спокойствие и внезапно заплака със силен плач и това бе буен дъжд в океана. В този миг и „Кръстоносецът“ се наведе силно на една страна,

пое вода от океана до краен предел и потъна. Едно човешко същество, което се намираще в обсега на смукателната сила на водата и което висеше на един гумен спасителен кръг, бе помъкнато към дълбочините. Това беше Луиза Рифефорд. Той плака дълго и силно. Плака поради собственото си безсилие. Още колко катастрофи трябва да постигнат човечеството, преди да разбере то, че напразно го зове на помощ?! Още колко тръби трябва да се спукат, за да разберат ангелите, че техните вопли никога и никога не щяха да означават нещо повече от силно желание и никога — осъществяване на това силно желание?! Бог зашепна: „Простете ми. Дори в часа на смъртта им не мога да ги свържа.“ След туй ангелите отпуснаха тръбите си...

Артур Вингс вече не плуваше. Вълните — животни с писъци се нахвърлиха отгоре му, за да го задушат и разкъсат. Той се спусна надолу, за да им убегне, и там, долу, се укроти и успокои. Там вече не чуваше дивото крещене, а само едно тихо бръмчене. Раздвижи си няколко пъти ръцете, но след туй свърши и с това. Съзнаваше, че тихото сънливо бръмчене беше нацяло любов. Той я обгърна с дясната си ръка и се усмихна за веки. Погледна я и видя, че лицето и беше по-прекрасно, отколкото може да бъде едно човешко лице. Тогава дойде майка му, пеейки една песен по-тихо и по-унасящо, отколкото може един човешки глас. И най-после той откри, че лежеше сред една морава, заобиколена с жив плет от цъфнали люляци и тези люляци миришеха с неземан аромат. „Ела ми, ела ми“ — гласеше песента. Той се предаде на една прегръдка на любимата и на едно връщане в майчината утроба...

Ангелите отпуснаха тръбите и всичко утихна. Боязливо и безшумно те се оттеглиха на пръсти — назад, през прага, който бяха прекрачили. И тогава се отпуснаха на колене и отдадоха почит на безсилието и сълзите на бога. Крилете им висяха отпуснати надолу, сякаш никога вече нямаше да летят между небето и земята. Държаха ръце, с острите им пръсти, едновременно на очите си и на ушите си. Не можеха вече да слушат тази мощна игра на океанските вълни. Не можеха да гледат умирането на усмивката, от която те бяха едновременно очаровани и разтреперани...

Луиза Рифефорд бе отдавна разбрала, че загиваше. Плачевно мъничкото щастие изискваше като жертва една капка съсирена кръв. Как тогава нейната среща с любимия ѝ да не изисква като жертва

нейния живот?! С огромна смукателна сила тя беше намъквана в глъбините. В същия миг видя пред себе си своя жизнен път — отсега — ретроспективно към годините на младостта. Спусна се бурно по обратния път — през един брак — до мига, когато бе продадена на съпруга си на безценица. И още по-назад — когато беше малко момиче, когато беше дете. Една сутрин, когато беше още дете, тя стоеше в градината. Беше пролет. Нарцисите и лалетата се полюляваха от вятъра, а цветът на ябълките блестеше и пламенееше на слънчевата светлина. Тя стоеше там, в градината, и за първи път ясно осъзна, че се чувства щастлива. Чувството на щастие се изкачи в гърлото ѝ и започна да напират да се изрази в ликуващ вик. Но тогава тя видя градината и в някаква друга светлина и не извика. Видя — повече, отколкото разбра — как всичко неизбежно съществуваше само в себе си и лежеше оковано в собствената си вечна самота. Нарцисите и лалетата се полюляваха от вятъра, вгълбени в себе си, а цветът на ябълките блестеше и пламенееше като пламък, който сам се изхабява на слънчевата светлина. От този миг нататък тя беше в живота като самотното дете в градината. Всичко, което тя обикваше, я правеше още по-самотна. Всичко, което особено обикваше, го изгубваше. Всичко, което сочеше съвършенство, беше по своята същност смъртна заплаха... С огромна смукателна сила тя беше намъквана в дълбочините. Направи преглед на целия си живот и сега отново беше в началото, което щеше да стане край. Стоеше в градината и в момента беше утро. Но сега тя беше тук с Артур Вингс. Загледа със затаено внимание към неговия мъжки профил. Той имаше високо чело, нисък носов гръб и пълни устни с твърде чувствителни линии. Едно мощно чувство на щастие се надигна в нея. Той изви лице към нея. Тя едва има време да съзре блясъка на една съвършена любов. И тогава всичко се възвърна за веки към себе си и тя потъна в океански дълбоката самота на смъртта...

Бог надзърна от своята висота. Заоглежда мястото, дето бе потънал „Кръстоносецът.“ Нищо не можеше да се види вече от кораба, който бе носил името на един от най-смелите му и най-смирени телохранители. Океанът бе закрил катастрофата и я бе забравил под своето тайнствено водно огледало — отражението на божия облик. Той загледа от висините и опита да чете в това отражение, за да опознае и разбере сам себе си. И тогава неочаквано видя още нещо — освен

отражението на материята, която беше самият той. Там дрейфуваше един спасителен гумен кръг близо до мястото на злополуката. В него висеше един мъртвец. Лицето лежеше обърнато настрана и гледаше с поразени очи над морското огледало. Усмивката в това лице беше лишена от копнежа към съвършенство. Беше останала само една тиха меланхолия. Това лице беше много красиво — като лице на отблъснат ангел...

Седем или осем дни след гибелта на „Кръстоносецът“ не се случи нищо. Поне нищо във връзка с това. Но тогава една от спасителните лодки бе забелязана от минаващ там океански параход. Корабкрушенците бяха взети на борда му с много внимание и състрадание. Радиотелеграфистът на парахода изпрати морзови сигнали по целия свят, известявайки за гибелта на „Кръстоносецът“. Предаде и имената на спасените. Измежду тях беше и Виргиния ван Лоон. Братът на Виргиния, който работеше в една търговска кантора, долови слухове за катастрофата, осведоми се и се увери. Задържа телефонната слушалка, притисната на ухото си, и запита дали сестра му, Виргиния ван Лоон, се намира измежду спасените. Почака с притисната към ухото си слушалка и докато правеха справка за него, той си мислеше, че сигурно ще чуе: „Не, господин ван Лоон, обаче това не значи още нищо, защото според досега спасените имало още толкова и толкова лодки, които още...“ Защото, нали, защо пък тъкмо сега ще бъде спасена Виргиния?! Той беше вече така подготвен за отрицателния отговор, че положителният го слиса: „Да, господин ван Лоон, госпожица ван Лоон действително се намира сред живите. Честито!“ Той беше смаян. Позвъни на жена си и ѝ каза: „Чуй какво, знаеш ли, че «Кръстоносецът» потънал, но Виргиния била спасена. Ще кажеш ли веднага на майка?“ Жена му каза: „Как е възможно това?!“ Остави слушалката и се обърна към свекърва си: „Чуй какво, майко, нещо станало с «Кръстоносецът», но Виргиния била спасена.“ Майката, която седеше до прозореца, а в скута ѝ имаше нещо, което тя кърпеше, загледа снаха си слисана: „Само Виргиния ли? — запита тя. — Само Виргиния ли е спасена?“ „Ама не бе, човек, разбира се, че не — каза снахата ядосано. — Що за въпрос? Тя, заедно с не знам колко други пътници, естествено. Довечера или утре сигурно ще прочетем всичко.“ И се върна отново в кухнята, дето имаше работа.

Обаче майката не бързаше да продължи с кърпенето. Защо? — Тя не разбираше. Но изведнъж се почувствува много изоставена и нещастна. Загледа през прозореца към улицата. Беше студен есенен следобед и улицата беше празна. В течение на преживените там години улицата бе станала за нея символ на сивия живот, в който преди заминаването на Виргиния се случваха само съвсем дребни работи. Но тези дребни работи имаха един старателно притулян ужасен фон. Така си предчувствуваше тя отдавна, и то без да можеше да намери в себе си сили да попречи на това, така че Виргиния затова и замина и никога не щеше да се върне. Макар че тя беше спасена сега, за нея работата беше и си остана такава, сякаш тя я бе изгубила завинаги. И отдавна си беше предчувствувала това, далеч преди заминаването на Виргиния. Между снахата и самата нея при заминаването на Виргиния щеше да се скъса онова подобие на съединителна тъкан между двете. Те вече не си говореха направо и не ставаше нищо, което можеше да ги постави във всекидневен допир. Вече не можеха да следят заедно тази странна Виргиния, чийто живот беше така труден и която можеше да бъде така капризна и така враждебна, когато тя беше в къщи, и безкрайно да я критикуват, когато беше в училището. Тя опита да си представи как ли щеше да се чувства, ако пък Виргиния не беше измежду спасените. Това щеше да бъде страшно, но все пак тя никога, никога не щеше да я изгуби по-безвъзвратно, отколкото сега. Струваше ѝ се, сякаш — сега, когато беше спасена — бе отново родена и не знаеше, че има майка. Погледна към празната улица. Уличното платно беше покрито с малки павета, тротоарите бяха облицовани с плочи. Покрай тротоарите се издигаха оградени с решетъчни оградки дървета, вече напълно обезлистени. Не само през есента, но през цялата година тази улица биваше празна и повече или по-малко студена дори когато слънцето напичаше паветата и плочите и сляпо заничаше през многобройните старателно закрепени завеси. В продължение на години Виргиния минаваше четири пъти на ден по тази улица и животът ѝ бе станал също така празен и студен. Седейки при прозореца, майка ѝ я виждаше при заминаването и при връщането. Едва сега осъзнаваше колко много животът ѝ е бил изпълнен с това нещо. Когато Виргиния заминаваше, тя си казваше: „Ето я, заминава. И какво настроение имаше пак тази сутрин...“ А когато се връщаше, тя си казваше: „Ето я, иде си. Дръж се здраво...!“ Изкачваше се по стълбата и влизаше в стаята. Сядаше при

другия прозорец, втречена мълчаливо навън. Майка и я заглеждаше с печален, неодобрителен поглед. „Е, студеничко ли беше навън, дете?“ Или: „Е, топличко ли беше навън, дете?“ А междуременно си мислеше: „Вярно е, че не ѝ е твърде добре, но има и други, които страдат, макар че понякога това не се вижда.“ Тя седеше там, при прозореца, с такъв израз на лицето, сякаш е осъдена на смърт: с отпусната уста, горна устна, която изглеждаше два пъти по-голяма, отколкото се смята за нужно, и с тия дълги клепачи, които винаги ѝ придаваха такъв вид, сякаш е плакала. И ако Виргиния беше съумяла да се овладее, всичко щеше да се развие другояче. Та майката никога не мисли лошото на децата си! И искаше само да я измъкне от трудното положение, в което тя изпаднаше при най-малки поводи. Всеки ден майка ѝ съумяваше да измисли нещо — да я убеждава да изостави това пагубно гледане и мълчане. Всеки ден — нещо ново. Първом ѝ казваше: „Защо ли не отидеш в някой танцувален клуб?“ „Защо ли не се включиш в някоя екскурзия чрез пътническо бюро?“ „Защо ли не станеш член на някоя любителска театрална трупа?“ Но нищо не помагаше. Тя продължаваше да гледа и да мълчи и по такъв начин душевното ѝ състояние ставаше все по-лошо. Ставаше все по-настръхнала и по-язвителна. А майка ѝ отново започваше: „Не разбирам. Сякаш целият свят се състои от красиви хора! Мисля, че не се спогаждаш с хората повече поради твоя лош характер, отколкото по някоя друга причина.“

Тя отиде твърде далече и понеже започна тайно да се срамува от туй нещо опита — без да знае Виргиния — да се оправдае пред снаха си. При никой друг оплакванията от Виргиния не попадаха на по-благодатна почва. И когато работите с Ехберт бяха започнали да се развиват лошо, тя каза: „Не я разбирам тази работа. Всичко туй заради този дангалак ли е? Каква глупост! Нали нищо не ти е обещавал? Ти не си знаеш мястото!“ И накрай: „И трябва да страдаме в къщи поради туй нещо! Натърпяхме се с тебе. Би трябвало да те постегнем. Ясно, лицето ти не е твърде приятно, но ако на туй отгоре продължаваш така да се цупиш, можеш и да се обесиш...“

Виргиния скочи от стола. Стисна уста, а очите ѝ запламтяха от гняв. Загледа майка си така, сякаш преценяваше колко струва душата ѝ, и там откри мътния и опасен мочур на една безпомощна и изродена майчина любов. След туй избяга горе, заключи се в спалнята си и си

легна в леглото, за да се успокои и да размисли. Беше разбрала: трябваше да се махне оттук. В училище се държеше сдържано и това ѝ струваше цялата енергия. А като си дойде в къщи, започваше големият тормоз. Какво искаха те от нея? Действително да се обеси ли? Нощем сънуваше, че Ехберт и Мариана, хванали се подръка, минават край тях, като скрито поглеждат нагоре с престорено съчувствие; избухват в смях и отминават. Нощем сънуваше също така, че тройката в къщи я е чакала и ѝ казва: „Ехберт идва за тебе: тъкмо когато той излезе, ти влезе.“ Разочарованието се надигаше в нея, а тройката поклащаше глави в съчувствено неодобрение. И тогава тя се събуждаше, стенойки в отчаяние, и си притисваше лицето във възглавницата.

Но майка ѝ почука на заключената врата: „Виргиния! Виргиния!“ И гласът ѝ прозвуча уплашено. Виргиния стана вяло, отключи вратата и отново си легна. Майка ѝ пристъпи с боязън и седна на края на леглото. Не каза нищо, но изведнъж скри лице в ръцете си и тихо захълца. Тогава Виргиния наруши мълчанието си и запита унило: „Но защо не ме оставиш на мира?“ Отговорът бе един отчаян вик, още поплачевен от вика, който е излизал от устата на Виргиния след някой такъв сън. Тя избухна: „Не мога да гледам туй нещо — моето собствено чедо да живее в постоянна мъка! Как не бях пощадена от такова нещо?! Твоето раждане да ми беше струвало по-скоро живота!...“

„Стига майко, стига, сега аз действително струвам живота на някого. Ти, разбира се, още не знаеш, но при случай ще ти пиша. И никой няма да намери това нещо по-ужасно, отколкото аз самата.“ Тя конвулсивно притисна главата си назад във възглавницата и загледа страшно пред себе си. Ах, ако можеше само да разбере туй нещо, тази Виргиния ван Лоон; ако можеше да го разбере като божие усмотрение! Кой друг освен бог може да прецени стойността на един човек и да определи неговите цели в живота? Тя, Виргиния ван Лоон, сега за втори път получи живота си, и то от ръцете на две жени. Едната ѝ подари душевно разведряване, а другата ѝ подари една мисия. И не разбираше ли тя туй нещо?...

На леглото ѝ седеше един мъж в скромен костюм. Имаше забележително тясна глава, която държеше замислено наведена. Той каза: „Не трябва да бъдете така настръхнала, но смирено да се

предадете на божията воля. Мислете за бога с любов и опитайте да заспите.“ И понечи да стане и да си излезе. „Не, не-е-е!!“ — Тя си обърна главата към него и го загледа отчаяно. Ръцете ѝ, с късите лопатковидни пръсти, лежаха на завивките. Когато останеше сама, океанът започваше отново да се задъхва и да кипи в ушите ѝ, сякаш някой изгладнял звяр гони плячката си. Когато останеше сама, тя отново ги виждаше как се хвърлят във водата и се давят.

Човекът с тясната глава отново седна при леглото ѝ и търпеливо продължи да ѝ разправя по-нататък. Тя слушаше жадно, защото се оказа, че той знаеше всичко и свързваше в правилна връзка всичко, което ставаше в нея. Тя слушаше така, сякаш беше някаква хубава приказка, която я караше да забрави всичкия си страх и ужас. Касаше се все за самата нея и за светия бог, чието чадо тя била, и който ѝ бил изпратил тези изпитания, за да я направи впоследствие съпричастница на вечното блаженство. Тя го гледаше и слушаше. Той каза: „Та кой не е негово чадо? Две от другите му чада — една млада и една по-стара жена — по негово благоусмотрение ви насочиха към живота, а те влязоха в неговото небесно царство. Тежко наказание е да не можеш да остарееш в тази долина на сълзите, но наказанието е доказателство за божията любов. Той ви подлага на изпитания, за да ви провери. Окото му е денонощно насочено към вас и ако не остане лошо излъган в надеждите си за вас, той ще ви приеме в своето царство...“

Виргиния не гледаше вече. Без да бе разбрала как стана това, тя бе изгубила всякаква настръхналост, а очите ѝ бяха притворени. И все пак тя слушаше. Но макар и все още да чуваше гласа, не знаеше вече откъде идеше той и какво казваше. И когато опита да си изясни къде се намира, залута се. Дали не се намираще наистина в небесното царство? Тогава тук не е така, както си го е представяла. Няма никакви прелестни сфери на покой, с които човек сякаш се слива; сфери, които те издигат над времето и пространството, над болките и страданията, над копнежите и самотността. Никакви серафими, никакъв небесен отец, нищо. Само една празнота, в която тя се бе залутала — нищо друго. И се уплаши. Защото всичко, което трябваше да стане по-нататък, изтика напред нейната потиснатост и я изпълни с едно зловещо предчувствие за разпознаване на ужасните. Огледа се уплашена наоколо: тишина, сивота, застрашение. Тогава, сякаш го бе очаквала, долови едно тънко повикване: „Виргиния ван Лоон!“ Забърза

нататък, огледа се на всички страни, но не откри нищо и никого; и отново се върна към мястото, дето бе чула повикването. „Виргиния ван Лоон!“ Този път то прозвуча близо. Беше пропито от копнеж и настойчивост. Старателно огледа около себе си и зад себе си и тогава погледът ѝ попадна на лицето на Луиза Рифефорд. То сияеше с някаква тайнствена красота. Зад неговата красота се понесе смях. „Виргиния ван Лоон — каза тя, — исках да поговоря с тебе, но вече няма време. Виждаш ли там Артур Вингс?“ Тя загледа и видя Вингс. Той стоеше със застрашителен и опасен вид, с револвер в ръка. Тя се обърна отново и я загледа въпросително. „Той е първият — каза Луиза Рифефорд, — който съумя да ме издигне над самата мене. Виж — каза тя — как държи револвера в ръката си; начинът, по който той го прави, ми е страшно скъп. Разбираш ли нещо от тази работа?“ Виргиния не отговори. „Аз оставам при него — продължи тя, — каквото и да стане. Но понеже животът съдържа само копнежи и тяхното неудовлетворение, то това ще означава край за него и за мене.“ Тогава тя наведе очи и каза с тих и заклинателен тон: „Ако сега ние умрем, Виргиния, ти ще знаеш това. Тогава ще знаеш, че животът не е пригоден за щастие, и това може би ще те примира с живота...“

В следващия момент тя усети, че някой я бутна по гърба и я тласна напред. Огледа се и видя една смешно малка женица. Колкото ангелоподобна беше Луиза Рифефорд, толкова човешка и земна беше тази. Смешното у нея беше, че чертите, които определяха израза на лицето ѝ — сантименталност и игривост, — бяха придобили героични измерения. Тя стоеше там съвсем мъничка в безкрайния Космос, но горяща от борческо въодушевление. „Не-е-е — каза тя остро, — не аз, а ти!“ И тогава посочи към Виргиния и отстъпи назад. Но когато Виргиния седна в лодката, обзе я едно тъжно чувство на раздвоеност. И загледа с неотразима мъка към Луиза Рифефорд и София Стерefeld. На лицето на едната тя прочете свещено примирение, а на другата — борчески дух. И тогава неочаквано проехтя изстрел. И тя видя как Крайман тежко пристъпи напред и се строполи. При тази гледка лицата на Луиза Рифефорд и София Стерefeld нито за секунда не изгубиха своята одухотвореност. Едното лице сочеше одухотвореност, дето животът свършва като задънена улица, а другото сочеше одухотвореност, която тържествува над смъртта. И разбра: И двете — Луиза Рифефорд и София Стерefeld — знаеха какво ѝ предстоеше да

върши и затова и двете си казаха последната дума срещу произвола на сляпата съдба. И в този момент тя се почувствува напълно обзета от отчаяние — толкова, каквото не бе изпитвала преди. Предчувствуваше, знаеше ужасите, които след малко щеше да ѝ се наложи да наблюдава в пълно безсилие. Изпъна шия напред и ето — там започна. Черни вълни — като непроницаеми воали — вяло, но мощно и в чудновати форми се плъзгаха една върху друга, разбиваха се и отново се разделяха. София Стерелефелд се омота в тях, бе погълната и отново изхвърлена. Това беше воалният танц на някакво демоническо същество; и едно малко човешко същество, вмъкнато в него, бе принудено да участва в него. Това малко същество не представляваше нищо сред могъщия вихър и се премятеше от един воал към друг. Но преди малко Виргиния бе гледала същото това малко човече и отблизо. Познаваше цвета на очите ѝ, оттенъците на гласа ѝ, подвижността на нейния сетивен живот, младостта на нейните мисли, героичността на нейната постъпка — когато тя се отдръпна, за да ѝ даде път. Същото малко човече, което за няколко минути се удави в океана, беше същевременно — по един или друг начин — всичко; всичко, което е мислимо на света. И затова ѝ се струваше, че със София Стерелефелд загиваше целият свят. Виргиния загледа — настръхнала, със свити юмруци. Загледа с отчаяние към тия воали, които се заплитаха и се раздираха, и към изгубената игра на София Стерелефелд. И когато най-последно видя, че един празен гумен кръг дрейфуваше, започна да стене. И малко по-късно, когато корабът се обърна — като за миг едната му страна високо се издигна — и изчезна в дълбините, тя извика: „Не-е!“...

Този вик я събуди от сън. Тя седна в леглото, грубо подсуши изпотеното си чело и се огледа наоколо. Човекът с тясното лице, който с една хубава приказчица, отнасяща се до самата нея, я бе накарал за миг да забрави всякакви страхове и ужаси, беше изчезнал. Тя беше сама в каютата в един чужд параход. Остана така седнала и се заслуша. Океанът вече не се задъхваше и не вреше, а беше утихнал. Тя с недоверие заразглежда всичко около себе си, но вече никакви видения не я разтърсваха. Около нея беше почти празно и съвсем тихо, сякаш светът беше погинал.

„Но аз — помисли си тя, — аз съществувам. И какво да правя сега?“ — Беше ли вярно, че светът беше загинал в нейна изгода? В нейна изгода?! Вълна от срам се надигна у нея, срам и негодувание. С

един замах тя отметна завивката и стана на крака. Като се крепеше срещу лекото полюляване, тя се наведе над огледалото. В нейна изгода?! Пламтящите ѝ очи останаха насочени към огледалния ѝ образ, към огледалното отражение на грозното ѝ лице. „Не-е!“ — каза тя високо. И едва ли самата тя разбираше какво искаше да каже. С всичкото смирение, което чувствуваше в себе си, тя отказваше да вярва в божие то предопределение. С всичкото смирение, което чувствуваше в себе си, тя позна човешкото величие, което даде смисъл и определеност на сляпата съдба...

Тогава се отвърна от огледалото и бързо, като подгонена си събра дрехите и се облече. Бързо и запъхтяна се спусна по тесните ходове, като се придържаше о перилата. Най-после намери трапезарията, дето хората току-що се бяха събрали около масите. Трудно си поемаше дъх от въздух и трябваше да почака малко, за да се успокои. И тогава влезе. С един поглед тя различи най-различни реакции в погледите, които се спряха на нея: изненада, състрадание, смях, отвращение. Но това не я смути. В края на краищата те бяха само дребни хора, които биха могли само за няколко минути да се издавят в океана. Но едновременно с това беше напълно възможно в тоя или оня да се е заселила любовта на някой отблъснат ангел, или пък величието на саможертвата.

Капитанът на парахода стана и я посрещна: „Добре дошла в нашата среда“ — каза той и внимателно я загледа. След туй ѝ предложи ръката си и я поведе към масата. Тя седна и видя, че вниманието на всичките ѝ нови сътрапезници беше насочено към нея. И всеки я гледаше по свой начин. Но това нямаше значение. Тя вярваше, че също бе намерила своя начин.

---

[1] Железни стойки, заменящи понякога фалшборда. ↑

[2] Прокълнатите поети (фр.). — Б.пр. ↑

[3] Тоест и в Холандия, и в Индонезия. — Б.пр. ↑

[4] Изолда с белите ръце (фр.). — Б.пр. ↑

[5] Плодоносни участъци земя, които са по-ниски от морското равнище и са отделени от морето чрез преградни съоръжения. Б.р. ↑

[6] Няма значение (англ.). — Б.пр. ↑

[7] Помни, че трябва да живееш (лат.). — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.